

Technická univerzita v Liberci

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra: Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Studijní program: Speciální pedagogika

Studijní obor: Speciální pedagogika předškolního věku

LOGOPEDICKÁ PREVENCE

LOGOPEDICS PREVENTION

Bakalářská práce: 10-FP-KSS-2012

Autor:

Marcela SLÁDKOVÁ

Podpis:

.....

Vedoucí práce: Mgr. Václava Tomická, Ph.D.

Počet

stran	grafů	obrázků	tabulek	pramenů	příloh
71	20	0	24	22	3

V Liberci dne: 28. 4. 2011

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

FAKULTA PŘÍRODOVĚDNĚ-HUMANITNÍ A PEDAGOGICKÁ

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(pro bakalářský studijní program Speciální pedagogika předškolního věku)

pro (kandidát): Marcela Sládková
adresa: Vlčetín 67, 643 43
studijní obor (kombinace): Speciální pedagogika předškolního věku
Název BP: **Logopedická prevence**
Název BP v angličtině: **Logopaedic Prevention**
Vedoucí práce: Mgr. Václava Tomická
Konzultant:
Termín odevzdání: duben 2011

Poznámka: Podmínky pro zadání práce jsou k nahlédnutí na katedrách. Katedry rovněž formulují podrobnosti zadání. Zásady pro zpracování BP jsou k dispozici ve dvou verzích (stručné, resp. metodické pokyny) na katedrách a na Děkanátě Fakulty přírodovědně-humanitní a pedagogické TU v Liberci.

V Liberci dne 19. 3. 2010

děkan

vedoucí katedry

Převzal (kandidát): Marcela Sládková
Datum: 4. 6. 2010

Podpis: Marcela Sládková

Název BP: LOGOPEDICKÁ PREVENCE

Vedoucí práce: Mgr. Václava Tomická

Podpis: *Mgr. Václava Tomická*

Cíl: Popsat úroveň logopedické prevence rodičů dětí předškolního věku.

Požadavky:

1. Formulace teoretických východisek,
2. projektování průzkumu,
3. sběr dat,
4. interpretace a vyhodnocení dat,
5. formulace závěrů.

Metody: Dotazník.

Literatura:

DEISSLER, H. H. *Každodenní problémy v mateřské škole*. 1. vyd. Praha: Portál, 1994. ISBN 80-7178-010-3.

HOWE, M., GRIFFEY, H. *Dejte svému dítěti lepší start do života*. 1. vyd. Praha: Praktik, 1997. ISBN 80-902286-0-7.

KLENKOVÁ, J. *Kapitoly z logopedie I*. 2. přepracované vyd. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-85931-88-5.

KRAHULCOVÁ, B. *Dyslalie*. 1. vyd. Praha: Beakra, 2007. ISBN 978-80-903863-0-3.

KUTÁLKOVÁ, D. *Logopedická prevence*. 1. vyd. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-115-0.

LECHTA, V. a kol. *Diagnostika narušené komunikační schopnosti*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-801-5.

VYŠTEJN, J. *Dítě a jeho řeč*. 1. vyd. Beroun: Baroko & Fox, 1995. ISBN 80-85642-25-5.

ŠKODOVÁ, E., JEDLIČKA, I. a kol. *Klinická logopedie*. 2. aktualizované vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-340-6.

Čestné prohlášení

Název práce: Logopedická prevence

Jméno a příjmení autora: Marcela Sládková

Osobní číslo: P08000103

Byl/a jsem seznámen/a s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména § 60 – školní dílo.

Prohlašuji, že má bakalářská práce je ve smyslu autorského zákona výhradně mým autorským dílem.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval/a samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

Prohlašuji, že jsem do informačního systému STAG vložil/a elektronickou verzi mé bakalářské práce, která je identická s tištěnou verzí předkládanou k obhajobě a uvedl/a jsem všechny systémem požadované informace pravdivě.

V Liberci dne: 28. 04. 2011

.....
Marcela Sládková

Poděkování

Ráda bych poděkovala své vedoucí bakalářské práce Mgr. Václavě Tomické, Ph.D. za její odborné vedení, podporu a cenné připomínky, kterými přispěla k realizaci této práce.

Poděkování patří také všem kolegyním, které ochotně spolupracovaly při dotazníkovém průzkumu.

V neposlední řadě bych chtěla poděkovat svým blízkým, kteří mi byli oporou během celého studia.

Název bakalářské práce: Logopedická prevence

Jméno a příjmení autora: Marcela Sládková

Akademický rok odevzdání bakalářské práce: 2010/2011

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Václava Tomická, Ph.D.

Resumé:

Bakalářská práce se zabývala problematikou logopedické prevence dětí předškolního věku. Jejím cílem bylo popsat možnosti logopedické prevence rodičů dětí předškolního věku.

Práci tvořily dvě stěžejní oblasti. Jednalo se o část teoretickou, která pomocí zpracování a komparace odborných zdrojů popisuje vývoj řeči. Zabývá se pojmem logopedická prevence v mateřské škole a v rodině. Uvádí základní výchovné principy, při jejichž dodržování dochází ke správnému řízení fyziologického vývoje řeči.

V praktické části byly stanoveny cíle a předpoklady průzkumné práce. K získání potřebných údajů byl použit nestandardizovaný dotazník. Výsledky průzkumu vyústovaly v konkrétní navrhovaná opatření a směřovaly především ke spolupráci pedagoga s rodiči i odborníky. Přínosem předkládané studie bylo získání náhledu rodičů dětí předškolního věku na oblast logopedické prevence.

Klíčová slova:

fylogenetický vývoj řeči, ontogenetický vývoj řeči, logopedická prevence, řečové roviny, rodina, komunikace, logoped, logopedická asistentka.

Bachelor thesis title: Logopedic Prevention

Name of author: Marcala Sládková

Year of thesis completion: 2010/2011

Bachelor thesis Supervisor: Mgr. Václava Tomická, Ph.D.

Resume:

My bachelor thesis looked into logopedic prevention for children of pre-school age. The main aim of this work was to highlight the possibility of parental involvement in logopedic prevention in children of this age group.

My study was split into two parts.

The first part was theory, based on elaborating and comparing the specialist literature, where I described speech development and outlined the thesis of logopedic prevention in pre-school and family environments. I have listed teaching principals that are vital to healthy speech development in children of pre-school age.

In the practical part I outlined the main goals and expectation of this research work. To collect and analyse data I used a non-standardised questionnaire. The final findings describe specific proposals and measures and the importance of collaboration between teaching staff, parents and speech therapists alike.

Key words:

phylogenetic speech development, Ontogenetic speech development, Logopedic prevention, Speech phonetics, Family, communication, Logopedist / Speech therapist, Logopedists assistant.

Name der Bachelor-Arbeit: Logopädieverhütung

Vorname und Name des Autors: Marcela Sladková

Akademisches Jahr der Arbeitsabgabe: 2010/2011

Leiter der Bachelor-Arbeit: Mgr. Václava Tomická, Ph.D.

Resümee:

Die Bachelor-Arbeit beschäftigt sich mit Problematik Logopädieverhütung bei Kinder in Vorschulalter. Ziel der Arbeit liegt in Beschreibung der Möglichkeiten der Logopädieverhütung, die die Eltern von Kindern in Vorschulalter haben.

Die Arbeit besteht von zwei grundlegenden Teilen. Der erste Teil ist theoretisch und beschreibt die Sprachentwicklung mittels des Aufarbeitens und des Vergleichs von Fachquellen. Der erste Teil beschäftigt sich mit Logopädieverhütungsbegriff in Kindergarten und in Familie und bringt auch Erziehungsprinzipie bei, die eine grundsätzliche Auswirkung auf richtige Entwicklung der Sprachäußerung eines Kindes haben.

Der andere Teil ist praktisch und beschreibt die Ziele und Voraussetzungen von Ausschlussarbeit. Zum Anwerben den nötigen Daten wurde ein unstandardisierter Fragebogen verwendet. Die Ausschlussergebnisse führen zu den konkretgestalteten Maßnahmen und vor allem zur Zusammenarbeit zwischen dem Lehrer, den Eltern und den Spezialisten. Der Beitrag vorgelegten Untersuchung liegt in der Einsicht, die die Eltern von Kindern in Vorschulalter auf den Bereich der Logopädieverhütung kriegen können.

Schlüsselwörter:

phylogenetische Sprachentwicklung, ontogenetische Sprachentwicklung, Logopädieverhütung, Sprachniveau, Familie, Kommunikation, Logopäde, logopädische Assistentin.

OBSAH

Úvod.....	9
I. TEORETICKÁ ČÁST	11
1. Vývoj řečového projevu	11
1.1 Fylogenetický vývoj řeči	13
1.2 Ontogenetický vývoj řeči	13
2. Logopedická prevence	17
2.1 Druhy logopedické prevence.....	18
2.2 Organizace logopedické péče.....	18
3. Charakteristika vývoje dítěte předškolního věku.....	22
3.1 Řeč dítěte v předškolním věku.....	23
3.2 Podmínky správného vývoje řeči	25
3.3 Logopedická prevence v mateřské škole.....	30
3.4 Logopedická prevence v rodinách	33
II. PRAKTICKÁ ČÁST	39
4. Cíl praktické části.....	39
4.1 Stanovení předpokladů.....	39
4.2 Použité metody.....	40
4.3 Popis zkoumaného vzorku a průběh průzkumu.....	41
4.4 Získaná data a jejich interpretace	44
4.5 Shrnutí výsledků praktické části.....	63
Závěr a navrhovaná opatření	66
Seznam použitých zdrojů	69
Seznam příloh.....	71

Úvod

Jedním ze znaků, kterými vynikal člověk nad ostatními živočichy je řeč. Význam řeči spočívá nejen v tom, že rozvíjí myšlení a působí na celkový rozvoj osobnosti, ale je i důležitým prostředkem mezilidské komunikace. S tímto dorozumívacím prostředkem se však člověk nerodí, ale vlivem prostředí a postupným napodobováním dospělých si jej osvojuje. Řeč je dovednost nesmírně složitá a proto i velice citlivá na vnější vlivy kladné i záporné. Zda se řeč rozvine přirozeně, snadno a včas, nebo zda dojde ke zbytečnému opoždění a různým narušením, to záleží na výchovném prostředí, ve kterém jedinec vyrůstá. Čím dříve a přirozeněji si dítě osvojí řeč, tím lépe a úplněji se rozvine jeho myšlení a z toho vyplývající školní úspěšnost a celková společenská prestiž. Člověk myslí pomocí řeči. Bez řeči by nebylo myšlení a bez myšlení řeči. Proto cílem rodičů i ostatních vychovatelů by mělo být řeč dětí přirozeně rozvíjet, rozšiřovat jejich slovní zásobu a zkvalitňovat výslovnost. Proto je nutné již od ranného dětství věnovat výchově řeči pozornost v plné šíři. To znamená užívat správný mluvní vzor, uplatňovat vhodný postoj k vývoji řeči dítěte a odstraňovat vše negativní, co by mohlo tento vývoj ohrozit. Děti řečově nerozvinuté a s poruchami a vadami řeči většinou postrádají motivaci pro práci ve škole. A vady a poruchy mají také neblahý vliv na jejich školní prospěch. Základem je proto nutná citlivá logopedická péče.

Na vývoji a pozitivním utváření řeči se účastní několik vnějších a vnitřních činitelů. V této práci se budeme zabývat jednoznačně těmi činiteli, které mohou řeč u dítěte v předškolním věku pozitivně ovlivnit a kterými je vývoj řeči dítěte podmíněn. Ze sociálního prostředí, bez kterého by se řeč nemohla vyvíjet, je pro dítě nejdůležitější rodinné prostředí.

Logopedickou prevencí můžeme označit správnou péči o řeč a celkové rozvíjení dítěte. Jsou to taková včasná opatření, učiněná dříve, než je narušen vývoj určité řečové funkce. V oblasti vývoje jazyka a řeči jde především o zajištění správného vzoru řeči, kladných citových vazeb a přirozené výchovy. V tomto případě platí obecné pravidlo, že dobrá výchova řeči je nejlepší a nejjistější prevencí. Důležitým partnerem pro rodiče dětí předškolního věku se stává mateřská škola. Jednou z nezastupitelných funkcí současných mateřských škol je vhodné výchovné působení v oblasti logopedické prevence. Kábele, Filčíková (1964, s. 14) uvádějí, že nejvíce pozitivní podmínky pro správný vývoj řeči se vytvářejí v kolektivu dětí přibližně stejného věku. Proto právě v mateřské škole je dána možnost významně působit na vývoj dětské řeči a ovlivňovat a zlepšovat vyjadřovací

schopnosti dětí. Učitelky mateřských škol by měly znát zákonitosti vývoje řeči, aby mohly řečový vývoj vhodným výchovným působením podporovat a aby byly připraveny poskytovat rodičům informace o správném či narušeném vývoji řeči jejich dítěte. A společně s nimi a se speciálními pedagogy tak vzniklé potíže včas řešit. Některým rodičům často uniká fakt, že na správném vývoji řeči dítěte se podílí v první řadě kladný citový vztah rodičů k dítěti, správný řečový vzor a podnětnost prostředí. Výchovou lze překonávat již vzniklé poruchy, vyvolané výchovnými chybami rodičů a jejich netrpělivostí a spěchem. Proto je péče o řeč v předškolních zařízeních nedílnou součástí předškolní výchovy.

Cílem této bakalářské práce je popsat úroveň logopedické prevence rodičů dětí předškolního věku. Předmětem zkoumání je otázka, zda vzdělání rodičů těchto dětí ovlivňuje míru logopedické prevence.

Teoretická část bakalářské práce by měla vysvětlit a poukázat na zákonitosti vzniku a vývoje řeči. Zabývá se pojmem logopedická prevence a možnostmi logopedické prevence v mateřské škole a v rodině. Zdůrazňuje podnětné rodinné prostředí a podmínky pro vývoj řeči dítěte.

Praktická část práce obsahuje teorii průzkumu, předmět zkoumání a vyhodnocování. Ke zjištění předpokladů byla zvolena metoda nestandardizovaného dotazníku. Další částí je následná interpretace získaných dat s cílem potvrdit nebo vyvrátit stanovené předpoklady.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1. Vývoj řečového projevu

Schopnost dorozumívat se mluvenou řečí je vlastnost specificky lidská, tím se lidé odlišují od ostatních tvorů. Lidská řeč je jevem získaným, nikoliv jevem vrozeným. V životě člověka, tedy i dítěte předškolního věku, má řeč důležitý a nezastupitelný význam. Je prostředkem ke vzájemnému dorozumívání, k mezilidské komunikaci. Dítě se učí prostřednictvím mluvené řeči rozumět svému okolí a jeho vztahům.

Řeč mluvená – mluvenou řeč vnímáme sluchem. Sluchové ústrojí zachycuje zvukové podněty z prostředí – šelesty, tóny, praskoty i mluvenou řeč. Jak uvádí Vyštejn (1995, s. 8), sluch je smysl, který nás informuje o zvucích z prostředí. Pro slyšení řeči je nutná schopnost sluchu rozlišovat jednotlivé zvuky lidské řeči, což jsou hlásky. Pochopení slov je výsledkem velmi složité mozkové činnosti člověka. Výkonnými orgány mluvené řeči jsou mluvní orgány – mluvidla. Jejich prvořadá funkce je dýchání a přijímání potravy. Řečová funkce je sekundární.

Kábele, Filčíková (1964) dělí mluvní orgány na:

- 1) ústrojí dýchací (respirační) – plíce, dýchací svaly, průdušky,
- 2) ústrojí hlasové (fonační) – hrtan s hlasivkami,
- 3) ústrojí ozvučné (rezonanční) – dutina nosohltanová, nosní a ústní,
- 4) ústrojí hláskotvorné (artikulační) – hlasivky, patro, jazyk, čelisti, zuby, rty.

Na rozdíl od Kábeleho a Filčíkové (1964) Vyštejn (1995) dělí mluvní orgány pouze na:

- 1) ústrojí dýchací (respirační),
- 2) ústrojí hlasové (fonační),
- 3) ústrojí hláskotvorné (artikulační).

Řeč psaná – je složitější forma řeči, která se vyvinula na podkladě řeči mluvené. Zrak má velmi významnou úlohu při tvoření psané řeči. Zrakem člověk vnímá optické podněty, grafické symboly slov, které jsou v mozku rozluštěné a chápané. Podle Vyštejna (1995, s. 13) jsou při psaní v mozku vytvořena schémata grafických znaků slov převedena jako koordinované podněty nervovými drahami ke svalům ruky, kde vzniká grafický úkon – psaní. Při tomto výkonu se velkou měrou na kontrole podílí zrak, aby písmena byla stejně velká, čitelná. Rozdílem mezi řečí mluvenou a řečí psanou je, že psanou řeč se musíme učit záměrnými edukačními postupy, kdežto řeč mluvenou se člověk učí neuvědoměle a získává ji v mluvícím prostředí během několika prvních let života.

Řeč beze slov – v mezilidské komunikaci existuje i komunikace neslovní – neverbální, která ve vývoji lidstva předcházela řeči mluvené – verbální. Vyštejn (1995, s. 14) uvádí, že než dítě začne mluvit, tak se svým okolím komunikuje neslovně, například pohyby rukou, těla, mimikou obličeje. Pohyby rukou – gesta, pohyby hlavy, mimika obličeje, pohyby očí jsou nejčastějšími neslovními výrazovými prostředky. Význam má i vzdálenost mezi mluvícími osobami, způsob chůze, celkový vzhled, úprava, kosmetické prostředky. Obecně je možné tyto projevy shrnout pod pojem „řeč těla“, kterou se projevuje každý člověk a patří neodmyslitelně ke každému z nás.

Sovák (1986) řeč beze slov nazývá komunikací neslovní, pomocí které se navozují nebo vyjadřují mezilidské vztahy. Tyto neslovní projevy těla probíhají většinou nevědomě a vytvářejí se reflexně. „Proto odrážejí opravdový nezastíraný vnitřní postoj partnera v komunikaci, zatímco vědomě nebo dokonce cílevědomě nastrojenou mimikou a gestikulací člověk může mnohé předstírat nebo naopak zatajovat.“

Vývoj komunikačních schopností se připisuje k nejpozoruhodnějším procesům v lidském životě. Pod termínem rozvoje řeči si můžeme představit postupný vývoj schopnosti mluvit u malého dítěte nebo vývoj této schopnosti u člověka jako živočišného druhu v průběhu mnoha tisíciletí a také může jít o cílené vylepšování vyjadřovacích schopností. (Kutálková, 1996, s. 36)

Řeč lidského jedince se vyvíjí na základě zděděných schopností naučit se mluvit. Proto se dítě naučí mluvit jen v prostředí, kde řeč je ve svém vývoji na vrcholu, již zcela vyvinutá.

Vývoj řeči probíhá ve stádiích, ve kterých jsou jen nepatrné hranice. U každého dítěte nelze očekávat dané stadium vývoje řeči v té etapě vývoje, jako je uváděná v literatuře. U zdravého průměrného jedince začínají jednotlivá stadia vývoje řeči s určitou časovou proměnlivostí. Z hlediska vývoje řeči může docházet k etapám zrychlování nebo zrychlení a na druhou stranu ke zpomalování či opoždění vývoje. Ani jednu etapu vývoje však dítě nemůže vynechat. Musí projít všemi stadii řečového vývoje. Zvláštní se může stát pouze trvání jednotlivých etap Lechta (in Klenková, 1997, s. 11).

1.1 Fylogenetický vývoj řeči

Fylogenetický vývoj řeči ve vývoji lidstva probíhal postupně v několika etapách. Podle Kutálkové (1996, s. 36) vznikly jako první pravděpodobně zvuky, které byly vytvářené hlasem. Tímto způsobem tvorové vyjadřovali svoje pocity – radost, bolest, hlad... (složka projevová). Není to specifikum lidské, neboť takto se vyjadřují i zvířata. Zvukové projevy nejsou ještě nikomu určeny, vznikají i bez přítomnosti někoho jiného.

Další fází ve vývoji komunikace byly účelové zvuky. Vytvářely se za účelem působit na jiné, ale ještě nejsou specifickou člověka. Některá společenství zvířat mají nejednoduché systémy dorozumívání pomocí zvuků, jako jsou varovné signály, svolávání, volání o pomoc (složka vybavovací).

Třetí, nejvyšší etapa vývoje dorozumívání pro člověka je vydávání zvuků za účelem sdělování myšlenek a schopnost vnímat a pochopit to, co sdělují pomocí zvuků jiní (složka dorozumivací). Řeč nám sděluje myšlenky a vyvolává v nás představy věcí a jevů, o kterých se hovoří, i když je zrovna nevnímáme nebo aniž jsme je viděli. Je to specificky lidská činnost a odpovídá aktivitě druhé signální soustavy.

1.2 Ontogenetický vývoj řeči

Prenatální období

Prenatální vývoj trvá 9 kalendářních nebo 10 lunárních měsíců po 28 dnech. V tomto období se utvářejí všechny nutné předpoklady pro nastávající osamostatněný život člověka. Vágnerová (1996, s. 11) uvádí, že plod je činným organismem a umí reagovat rozmanitým způsobem na vzniklé podněty – na změnu polohy, na sluchové a taktilně kinestetické impulsy. Plod je schopen velmi jednoduchých forem učení – naučí se odlišně reagovat na různé zvuky: na hudbu, na hlasy známých lidí. Významným zjištěním je, že plod má již v prenatálním období zkušenosti na základní pocit bezpečí, který po narození pokračuje, zejména ve vazbě na matku. Vágnerová (1996) uvádí, že vzájemné působení matky a plodu vzniká již v tomto období a v této době se vytvoří daný komunikační systém, kdy je dítě v této komunikaci též činným účastníkem.

Jsou známy tři druhy komunikace mezi matkou a plodem podle Vernyho (in Vágnerová, 1996, s. 18):

1. Fyziologický způsob komunikace – umožňuje průtok krve procházející placentou, v které mohou být obsažené různé látky, například krevní cukr, adrenalin, které

ovlivňují plod. V případě, že matka prožívá stres, dítě touto cestou získává informaci o jejích pocitech. Nadměrný stres matky může vyvolat až přetížení organismu plodu.

2. Smyslová komunikace – plod reaguje nějakým způsobem na smyslové podněty, například masírování břicha, mateřský hlas, změnu polohy. Dítě bude odpovídat kopáním, může dávat najevo nespokojenost. Vyvolávající podněty mohou být různého druhu, ale možná reakce plodu je jen jedna.
3. Emoční a racionální složka postoje matky k plodu – matka prožívá existenci plodu, soustředí na něj svoji pozornost, přemýšlí o něm a tím ovlivňuje plod v děloze.

Narození dítěte může určitým způsobem uspokojovat všechny základní psychické potřeby rodičů, ale současně může toto uspokojení být i opačného rázu.

Přípravné období vývoje řeči

Tato etapa probíhá v prvním roce života dítěte. Klenková (2000, s.11) uvádí, že v tomto období jedinec získává návyky, na jejichž podkladě se posléze vytvoří řeč skutečná. Prvním projevem novorozence je hlasový reflex – křik. Je to reakce dítěte na změnu prostředí. Vyštejn (1995, s. 17) uvádí, že novorozenecký křik je reflexní reakce na změnu dýchání, kdy dítě oddělením od matčina organismu začne dýchat plícemi. V prenatálním období pobývalo v plodové vodě, která měla stálou teplotu, zvuky i doteky byly přiměřeně tlumeny a zrakové podněty byly minimální. Porodem jedinec vstupuje do zcela odlišných podmínek. Leží na pevném podkladu, v silném osvětlení, poměrném hluku, a jiné teplotě. Je potřeba dýchat a udržovat tělesnou teplotu. Porod není příjemný ani pro matku, ale ani pro dítě. Musí se na nové prostředí aklimatizovat (Vágnerová, 1996, s. 21).

Křik je v prvních týdnech života krátký, výškově jednotvárný. To samé se týká i barvy hlasu. Není projevem bolesti nebo nepříjemného stavu, jak uvádí Vyštejn (1995, s. 17), ale je to příprava k používání hlasu při řeči. V druhém až třetím týdnu života je možné pozorovat vrozený výrazový pohyb – úsměv. Jak uvádí Drvota (in Klenková, 2000, s. 11), úsměv je vrozená, mimická, výrazová póza, která je v pozdější době vystřídaná úsměvem na podnět. Tím vzniká neverbální forma komunikace.

Křik dostává citové zabarvení asi po 6. týdnu života. Křikem dítě vyjadřuje nespokojenost, nelibost, napětí, odpor a je typický tvrdým hlasovým začátkem. Mezi 2. a 3. měsícem dítě křikem začíná vyjadřovat i spokojenost, který se vyznačuje měkkým hlasovým začátkem. O hlasových projevech tohoto období mluvíme jako o broukání. Podle kvality křiku můžeme posoudit citové rozpoložení dítěte. Dítě vyjadřuje pohodu

a spokojenost. Zezačátku je to jenom pudový projev, který je spojen s pohybem a náhodným postavením mluvidel, kdy převažují hrdelní zvuky. Vyštejn (1995, s. 18) mluví jako o hře mluvidel, nikoliv jako o počátku vlastní řeči. Tím se dostáváme plynule do období pudového žvatlání. Dítě si hraje s řečovými orgány a při tom vydává hlas. Pohyby mluvidel jsou pohybovým smyslem vnímány. Pocity, které vzniknou, se stávají podnětem pro jejich opakování a další napodobení těchto pro dítě příjemných pocitů. Klenková (2000, s. 12) uvádí, že pudové žvatlání se projevuje u dětí všech národů. Pudově žvatlají děti slyšící i neslyšící, jelikož u nich není ještě zapojena vědomá sluchová kontrola.

V druhé polovině prvního roku života v 6. – 8. měsíci začíná fáze napodobujícího žvatlání. Dítě začíná napodobovat hlásky mateřského jazyka, pozoruje pohyby mluvidel nejbližších osob, matky. Zapojuje se vědomá, sluchová i zraková kontrola. Dítě si nežvatlá samo pro sebe, ale začne napodobovat i své vlastní slyšené zvuky i zvuky slyšené ve svém okolí, především melodii a rytmus řeči. Těmito hlasovými projevy jedinec navazuje kontakt se svým okolím. Jak uvádí Vyštejn (1995, s. 18), zvukové projevy dítěte bývají často doprovázeny pohybem těla, rukou, špulením rtů, otáčením hlavy, pohybem očí. To, že napodobivě žvatlají jen děti slyšící, je významný rozpoznávací moment. Neslyšící děti žvatlat postupně přestávají.

V průběhu prvního roku dítěte začíná stadium rozumění řeči. Neznamená to, že dítě chápe význam slov, ale na základě slyšeného slova sleduje předmět nebo osobu a reaguje na určitou výzvu. Dále uvádí příklad, že při vyslovení slova máma, dítě začne očima hledat matku. Rozumění řeči se projevuje u dítěte pohybovou reakcí, například „Udělej paci, paci!“, „Jak jsi veliký?“ V tomto období má velký význam mimika a gestikulace osoby, která na dítě mluví a hlavně vzájemné citové vztahy dítěte a okolí. V této etapě je důležité vytvořit přiměřený dostatek kontaktu s ostatními lidmi a mluvit s dítětem jen o tom, co v danou chvíli vnímá (Klenková, 2000, s. 12).

Stadia vlastního vývoje řeči

Kolem jednoho roku dítě začíná užívat slova, která plní funkci celé věty. Dítě má schopnost vyslovit několik jednoduchých slov, které se skládají převážně z retných souhlásek, jak uvádí Vyštejn (1995, s. 19). Tato slova mají význam potřeby, přání, citů, prosby. Tuto etapu nazýváme emocionálně volní (Klenková, 2000, s. 12). Velký význam má citové zabarvení řeči, intonace i přízvuk, s kterým na dítě mluvíme. To znamená, že

slovem máma dítě projevuje radost, že matku vidí, nespokojenost, že matka odchází, přání, aby matka zůstala nebo že má hlad. Tím vzniká začátek aktivní řeči.

Žvatlání u dítěte v tomto období ještě přetrvává. Egocentrické stadium vývoje řeči vzniká v období mezi 1,5 – 2 roky života dítěte, kdy dítě napodobuje dospělé, samo si opakuje slova, mluvení objevuje jako činnost. Vyšejn (1995, s. 19) uvádí, že aktivní slovník dítěte obsahuje v tomto období asi 50 slov. Během druhého roku je řeč nástrojem myšlení a sdělování. Dítě vyjadřuje slovy, co si myslí, co dobře ví nebo co si představuje a dává to hlasitě najevo. Je schopno mluvit v krátkých větách. Začíná používat dvou až tří slovné věty.

V průběhu dalších stádií dochází k velkému kvalitativnímu i kvantitativnímu zdokonalování řeči.

Ke stadiu rozvoje komunikační řeči dochází u dítěte mezi 2. – 3. rokem. Dítě je schopno mluvit v krátkých větách, výslovnost se upřesňuje, ale hodně slov ještě komolí, často používá zvukomalebných výrazů. Slovní zásoba se zvyšuje, udává se asi 250 – 400 slov. V tomto období bývají značné individuální rozdíly mezi dětmi. Jsou některé děti, které si na konci druhého roku povídají se svým okolím převážně pohyby a gesty a jiné děti již povídají. Na typických řečových schopnostech, na rozumové vyspělosti, na temperamentu a především na tom, kolik péče dospělý věnuje řečové výchově dvouletého dítěte, závisí obsah a rozsah jeho slovníku. Zdokonaluje se gramatická stavba řeči a vzrůstá slovní zásoba.

Stadium logických pojmů nastává okolo 3. roku. Většina tříletých dětí podle Vyšejna (1987, s. 12) mluví souvisle. Dítě v tomto věku začíná vyprávět, co vidělo, vnímalo, co ho zaujalo. Dítě svou vlastní řečovou aktivitou řídí a vyjadřuje cíle svého konání, příčiny problémů, předkládá nápady jejich odstranění a plánuje další činnosti. Řeč je obohacována novými slovy, je zvyšována řečová reakce, slovní obraty se zpřesňují. Aktivní slovník tříletého dítěte činí 800 – 1000 slov. Slova těchto dětí mají určitý obsah. Vzhledem k náročnosti těchto myšlenkových operací dochází často k vývojovým problémům v řeči (opakování hlásek, slabik, slov, zarážky v řeči), které jsou časté okolo 3. roku. Klenková (2000, s. 13) zdůrazňuje vhodný postoj rodičů, dospělých, který pomáhá dětem při jejich problémech.

Na rozhraní 3. a 4. roku dítě dosáhne přiměřené slovní zásoby a aktivně se zapojuje do komunikace se svými vrstevníky a s dospělými. „Koncem pátého roku dochází k dalšímu zdokonalování řeči po stránce obsahové i zvukové, dále se zpřesňuje její pojmový obsah. Aktivní slovník šestiletého dítěte obsahuje asi 2 500 pojmů. Samozřejmě,

že růst slovní zásoby dále pokračuje a to vlastně po celý život člověka.“ (Vyštejn, 1995, s. 21)

2. Logopedická prevence

„Logopedie v nejširším slova smyslu znamená výchovu řeči. Výchova v logopedii znamená rozvíjet schopnost řeči po stránce obsahové i po stránce zvukové. Zároveň se předchází tomu, aby vady nebo poruchy řeči vznikaly, a pokud by vznikaly, pak se speciálně výchovnými prostředky překonávají tak, aby se umožnila mezilidská komunikace.“(Sovák, 1986, s. 15)

„Logopedie je nauka o vývoji a poruchách dorozumívání a o preventivní i nápravně výchovné péči zaměřené k odstraňování těchto poruch.“(Kábele, Filčíková, 1964, s. 5)

Název logopedie se skládá z řeckého logos – slovo, paidea – výchova řeči. Logopedie je disciplína, která se zabývá výchovou, vzděláváním, ucelenou péčí o osoby s narušenou komunikační schopností a logopedickou prevencí. Tato komunikační schopnost je porušena v takovém případě, když je narušena některá oblast jazykových projevů jedince a tím působí negativně na jeho komunikační schopnosti. Jak uvádí Klenková (2000, s. 9), může se jednat o narušenou rovinu foneticko – fonologickou, syntaktickou, morfológickou, lexikální, pragmatickou rovinu, verbální a neverbální, mluvenou i grafickou oblast komunikace.

Vzhledem k tomu, že se logopedie zabývá patologickou stránkou komunikačního procesu, má blízký vztah k medicíně. Spolupracuje s lékařskými obory jako například s foniatrií, otorinolaryngologií, neurologií, neurochirurgií, stomatologií, pediatrií, plastickou chirurgií, psychiatrií. Tyto obory se soustřeďují na léčbu osob s narušenou komunikační schopností, logopedie na výchovu. Dále logopedie úzce spolupracuje s psychologií, využívá poznatky z jazykovědních oborů – fonetiky, fonologie, které se používají při diagnostice i při odstraňování poruch komunikačních schopností (Klenková, 2000, s. 9).

Logopedii, jako vědní disciplínu, řadíme do oboru speciální pedagogiky (Sovák, 1986, s. 16). Speciální pedagogika je významná pedagogická disciplína, orientovaná na výzkum, výchovu, vzdělávání, na pracovní a společenské možnosti a uplatnění zdravotně a sociálně znevýhodněných osob a jejich co možná nejhlubší integraci do společnosti (http://cs.wikipedia.org/wiki/Speciální_pedagogika).

2.1 Druhy logopedické prevence

Prevence znamená soustavu opatření, která mají předcházet nějakému nežádoucímu jevu, například nemocem, drogovým závislostem, zločinům, nehodám, neúspěchu ve škole, sociálním konfliktům, násilí, ekologickým katastrofám a podobně.

Jak uvádí Klenková (2000, s. 9), logopedická prevence je aktivní působení na předcházení poruch komunikačních schopností, ale jedná se i o optimální podněcování řečového vývoje.

Primární prevence zkoumá předpoklady, příčiny a podmínky jevů, jimž se má bránit a hledá způsoby, jak jim předcházet; bývá zaměřena na veškeré obyvatelstvo.

Sekundární prevence se snaží příslušné jevy včas zachytit a bránit jejich prohlubování, šíření. Zaměřuje se na zvlášť ohrožené skupiny, například mládež, menšiny nebo sociálně slabé osoby.

Terciární prevence se snaží zabránit opakování například trestných činů, onemocnění, drogové závislosti a podobně. Je zaměřena na osoby právě vyléčené, propuštěné z výkonu trestu (<http://cs.wikipedia.org/wiki/Prevence>).

2.2 Organizace logopedické péče

„Výchova správné výslovnosti se zaměřuje především na děti předškolního věku. Není-li řeč v celku upevněna, zafixována do věku kolem sedmého roku, nejsou ještě zafixovány ani její vady. Proto je možná úprava neustálené výslovnosti dětí předškolního věku pomocí výchovných opatření.“ (Sovák, 1980, s. 181)

„Logopedickou péčí předškolního věku rozumíme speciálně pedagogickou činnost, zaměřenou na rozvíjení mezilidské komunikace, a to za okolností normálních i patologických. Za normálních podmínek je to výchova všech složek řeči, jakožto předpokladu k rozvíjení osobnosti. Za okolností patologických je úkolem logopedické péče snažit se pedagogickými prostředky o to, aby se doplnilo, co schází, nebo aby se uvedlo na správnou míru, co se nesprávně tvoří. Cílem zůstává naučit dítě, aby přiměřeně podle věku srozumitelně a bez zábran komunikovalo a komunikací rozvíjet jeho společenské vztahy a pak i jeho školní prospěch.“ (Sovák, 1986, s. 106)

Lejska (2003, s. 149) dává důraz na komplexní péči o jedince s narušenou komunikační schopností. Tato péče vyžaduje těsnou spolupráci řady odborníků a propojenost tří oblastí - péče zdravotní, péče pedagogické a péče sociální.

V České republice se logopedická péče uskutečňuje v resortu ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy, v resortu ministerstva zdravotnictví a v resortu ministerstva práce a sociálních věcí. Klenková (in Pipeková 1998, s. 78) Tato péče není orientovaná pouze na děti a dospívající, ale také na dospělé jedince a na nejstarší generaci, u které se vyskytuje narušená komunikační schopnost. Významnou úlohu mají od narození dítěte až po nástup do školy pediatři, kteří by měli vést rodiče metodicky při řečovém vývoji jejich dětí. Při vstupu do mateřské školy tuto významnou úlohu ve správném vývoji řeči přibírají učitelky mateřských škol, které by měly mít dostatek znalostí o logopedické prevenci a měly by vědět, jak ovlivňovat vývoj řeči dětí a jak předcházet poruchám řeči. V případě, že se u dítěte vyskytne porucha komunikační schopnosti, je důležité stanovení logopedické diagnostiky a vypracování edukačního terapeutického postupu. Tuto pomoc mohou rodiče vyhledat v zdravotnických nebo školských zařízeních. Logopedické poradny mohou vyhledat v resortu zdravotnictví při oddělení foniatrie, při dětských odděleních, na odděleních neurologie nebo v soukromých logopedických poradnách. V resortu školství existují speciálně pedagogická centra (dále jen SPC), která též poskytují poradenské služby pro rodiče dětí s narušenou komunikační schopností.

V resortu školství vznikla soustava škol pro děti s vadami řeči, kam patří mateřské školy pro děti s vadami řeči, základní školy pro děti s vadami řeči. Existují i základní školy internátní pro žáky s vadami řeči. Do této soustavy ještě patří zvláštní školy pro žáky s vadami řeči.

Dále byly zřízeny v resortu školství speciální třídy pro děti s vadami řeči při mateřských školách, základních školách a dále specializované třídy pro žáky se specifickými vývojovými poruchami učení. Dále existují speciální školy, kam patří zvláštní školy, kde je logopedická péče zajištěna v rámci řečové výchovy a mateřské a základní školy pro sluchově postižené.

Nezastupitelné místo v péči o jedince s narušenou komunikační schopností mají v dnešní době SPC při školách pro žáky s vadami řeči. Jejich úkolem je diagnostická, depistážní, poradenská a reedukační činnost. Neméně důležité jsou pedagogicko-psychologické poradny, kde působí logoped, psycholog a speciální pedagog.

Na základě Metodického doporučení č. j. 14 714/2009-61 k zabezpečení logopedické péče ve školství byli ve všech krajích České republiky ustanoveni koordinátoři, kteří podle stanovených kompetencí podporují vytvoření funkčního systému logopedické péče. Metodické doporučení se týká podmínek organizačního zabezpečení

logopedické péče v resortu školství, její koordinace, kvalifikačních předpokladů a rozsahu kompetencí pracovníků s pracovním označením „logoped“ a „logopedický asistent“, kteří ve školství logopedickou péčí o rozvoj komunikačních schopností a dovedností dětí, žáků a studentů poskytují.

Smyslem metodického doporučení je přispět ke zkvalitnění logopedické péče, k efektivnějšímu propojení jejích poskytovatelů a zlepšení přístupu žáků a dalších uživatelů ke kvalitním a odborně zajišťovaným podpůrným speciálně pedagogickým službám.

Logoped

Speciálně pedagogické činnosti logopedů při práci se žáky s narušenou komunikační schopností ovlivňují procesy centrální nervové soustavy žáků. Je proto nezbytné, aby tyto činnosti byly svěřeny speciálním pedagogům (logopedům), odborníkům s odpovídající odbornou kvalifikací.

Logoped je absolvent magisterského vysokoškolského studia v oblasti pedagogických věd se zaměřením na speciální pedagogiku – logopedii ukončeného státní závěrečnou zkouškou z logopedie. Státní závěrečná zkouška ze surdopedie a znalost komunikace ve znakovém jazyce, resp. znakové řeči se vyžaduje, pokud logoped pracuje i s dětmi a žáky se sluchovým postižením.

Za rovnocenné lze považovat vzdělání v oblasti logopedie získané absolvováním doplňujícího tříletého rozšiřujícího studia speciální pedagogiky, které navazuje na vysokoškolské magisterské studium speciální pedagogiky a je ukončené závěrečnou zkouškou z logopedie, u pedagogických pracovníků, kteří zahájili studium do 31.7. 1998.

Logopedický asistent

Logopedický asistent pracuje pod metodickým vedením logopeda, zpravidla ze speciálně pedagogického centra.

Logopedický asistent má vždy pedagogické vzdělání a pro svou činnost v oblasti logopedie má odborné předpoklady získané:

- a) pedagogických věd zaměřeného na speciální pedagogiku, ukončeného závěrečnou zkouškou/státní zkouškou z logopedie, resp. surdopedie,
- b) absolvováním vysokoškolského bakalářského studijního programu v oblasti vzděláním stanoveným pro učitele mateřské školy, základní školy, nebo střední školy, kteří nevykonávají přímou pedagogickou činnost ve třídě zřízené pro žáky se

speciálními vzdělávacími potřebami, případně vzděláním předepsaným pro vychovatele, kteří nevykonávají přímou výchovnou činnost v zařízeních zřízených pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, doplněného absolvováním programu celoživotního vzdělávání uskutečňovaného vysokou školou a zaměřeného na speciální pedagogiku -logopedii, nebo

- c) vzděláním stanoveným pro učitele mateřské školy, základní školy, nebo střední školy, kteří nevykonávají přímou pedagogickou činnost ve třídě zřízené pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami, případně vzděláním předepsaným pro vychovatele, kteří nevykonávají přímou výchovnou činnost v zařízeních zřízených pro žáky se speciálními vzdělávacími potřebami a vzděláním získaným absolvováním kursu zaměřeného na logopedickou prevenci akreditovaného MŠMT v rámci dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků.

Krajský koordinátor

Je žádoucí, aby byla logopedická péče v krajích ČR dostupná v kvalitě a rozsahu, který odpovídá potřebám praxe, to znamená vzdělávacím potřebám žáků s narušenou komunikační schopností, potřebám škol a potřebám orgánům státní správy pro účely koncepčních rozhodování a plánování v oblasti vzdělávacích a podpůrných speciálně pedagogických poradenských služeb a jejich financování v daném kraji.

Koordinace logopedické péče směřuje k vyrovnání mezikrajových rozdílů v oblasti péče o žáky s narušenou komunikační schopností, ke sjednocování postupů při zjišťování speciálních vzdělávacích potřeb žáků, k optimalizaci a propojení sítě poskytovatelů podpůrných speciálně pedagogických poradenských služeb a vzdělávací nabídky pro žáky s narušenou komunikační schopností, a tím k posílení kvality, dostupnosti a efektivity logopedické péče a souvisejícího vynakládání prostředků státního rozpočtu.

Koordinací logopedické péče v kraji může krajský úřad pověřit vybrané školské poradenské zařízení, a to po projednání s ředitelkou/ředitelem tohoto poradenského zařízení. Je vhodné, aby pověřeným školským poradenským zařízením bylo speciálně pedagogické centrum, které v kraji poskytuje logopedickou péči a působí při škole zřízené pro žáky s vadami řeči. Pokud takové školské poradenské zařízení v kraji nepůsobí, doporučuje se pověřit touto koordinací jiné speciálně pedagogické centrum, které v daném kraji poskytuje poradenské služby žákům s narušenou komunikační schopností. V případě, že v daném kraji působí příslušné

speciálně pedagogické centrum při škole zřizované ministerstvem, je vhodné pověření koordinací logopedické péče řešit též ve spolupráci s ministerstvem.

Při koordinaci logopedické péče se předpokládá úzká spolupráce koordinačního pracoviště se školami, které mají odpovědnost za vzdělávání a vytváření podmínek ke vzdělávání žáků, a jejich větší zapojení do činností v oblasti podpory přirozeného vývoje řečových dovedností žáků, prevence čtenářských obtíží a podpory kultury mluvního projevu žáků.

Úzká spolupráce koordinátora logopedické péče se předpokládá také s dalšími institucemi působícími ve školství a s institucemi a odborníky z jiných resortů, kteří se podílejí na poskytování péče žákům s narušenou komunikační schopností.

(Metodické doporučení č.j. 14 712/2009-61 k zabezpečení logopedické péče ve školství)

V resortu zdravotnictví vznikly logopedické poradny při poliklinikách, při odděleních foniatrie, neurologie. Též existují soukromé logopedické poradny a kliniky. Logopedy najdeme v rehabilitačních stacionářích pro děti, v léčebnách pro dlouhodobě nemocné.

V resortu práce a sociálních věcí jsou zřízeny ústavy sociální péče, kde je postiženým jedincům věnována v rámci komplexní péče i logopedická péče. Jsou zde umístěni těžce tělesně postižení, mentálně postižení a osoby s kombinovanými vadami. Logopedičtí pracovníci u těchto jedinců rozvíjejí komunikační schopnosti, vycházející z jejich možností. Klenková (in Pipeková, 1998, s. 80) uvádí současnou formu při rozvíjení komunikačních schopností, a tou je augmentativní a alternativní komunikace.

3. Charakteristika vývoje dítěte předškolního věku

Předškolní období je vymezeno od tří do šesti až sedmi let dítěte. Konec této fáze je určen nástupem do základní školy. Dle Matějčka (1996, s. 47) je důležitost mateřských škol zcela v popředí, neboť naprostá většina dětí předškolního věku po společnosti vrstevníků touží. Současná zjištění dokládají, že to vůbec není období přechodné, nýbrž velká vývojová epocha, svébytná a samostatná. Charakteristikou období předškolního věku je velká dynamika vývoje v jednotlivých oblastech. Vágnerová (2007, s. 78) toto období chápe jako fázi přípravy na společenský život. K tomuto posunu však dítě potřebuje přijmout řád, který ukazuje chování k různým lidem.

Kromě biologických potřeb, které musí být uspokojeny, aby člověk mohl přežít a rozvíjet se, tu stojí určité základní psychické a sociální potřeby, které jsou také nezbytné

pro život. Matějček, Langmeier (in Opravilová 2002, s. 33) zdůrazňují potřeby charakteristické pro předškolní věk. Je to potřeba určitého množství, kvality a proměnlivosti podnětů, potřeba určité stálosti, řádu a smyslu v podnětech. Dále je to potřeba prvotních citových a sociálních vztahů, potřeba identity, společenského uplatnění a společenské hodnoty a potřeba otevřené budoucnosti či životní perspektivy.

3.1 Řeč dítěte v předškolním věku

„Děti předškolního věku jsou ve fázi prudkého rozvoje řeči. Základní činností je názornost, která přetrvává v řeči i v myšlení a v učení vůbec. Řeč a myšlení se vyznačují u předškolního dítěte vzájemnou stimulací, jedno pomáhá druhému. Zobecňovací funkcí za pomoci slov se vytvářejí a nadále zpřesňují pojmy. Řečí se podporuje a rozvíjí myšlení. Rozvíjené a zpřesňované myšlení zpětně napomáhá procesu, jímž se obohacuje řeč a s ní i sociální komunikace.“ (Sovák, 1986, s. 96)

Kábele, Filčíková (1964) k tomu dodávají fakt, že mezi dětmi tohoto věku jsou ve vyjadřovacích schopnostech značné rozdíly. Slovní zásoba, obsah a rozsah pojmů závisí především na prostředí, v němž dítě žije a kvalitě podnětů, které jsou mu poskytovány. „Významným činitelem pro rozvoj dětské řeči je zařazení dítěte do vhodného kolektivu mluvících dětí. Nejpriznivější podmínky pro správný vývoj řeči se vytvářejí v kolektivu dětí přibližně stejného věku. Proto je možno právě v mateřské škole významně ovlivňovat vývoj dětské řeči a zlepšovat vyjadřování jednotlivých dětí.“ (Kábele, Filčíková, 1964, s. 14)

Řeč dítěte se vyvíjí a vzniká v prostředí již hotové řeči a na podkladě zděděné schopnosti naučit se mluvit. Tříleté dítě používá přibližně tisíc slov. Většina dětí v tomto věku souvisle mluví. Dítě převážně vypráví o tom, co vnímalo. Pomocí své vlastní řeči dítě vyjadřuje cíle svého jednání, příčiny nezdaru, navrhuje způsob nápravy a plánuje další jednání. Řeč se obohacuje novými výrazy, zvyšuje se mluvní pohotovost a zpřesňují se řečové výrazy. (Vyštejn, 1987, s. 12)

Rozvoj a úroveň komunikativních dovedností dítěte je závislý na rozvoji a úrovni myšlení. Proto dítě ne vždy správně pochopí to, co mu chce dospělý říci. Nejvíce se dítě rozvíjí v komunikaci s dospělými, s vrstevníky. Ale i média silně ovlivňují vývoj řeči dítěte. Řeč můžeme popsat jako integrativní složitou činnost. V předškolním věku dochází zejména ke kvalitativním změnám. Komunikativní dovednosti se během předškolního období zdokonalí ve všech složkách, tím dojde k rozvoji komunikačních kompetencí. Dítě

dokáže sdělit, co chce druhému říci. Ke zjednodušení orientace, uvědomování a řešení problémů slouží egocentrická řeč, která není určena pro jinou osobu. Je významnou oblastí řečového vývoje. Slovní projev předškolních dětí se může odlišovat i po stránce formální. To znamená, že většina dětí na počátku této vývojové fáze nedovede ještě správně vyslovovat a některé hlásky nahrazuje jinými nebo je komolí. Důvodem může být nezralost v oblasti motoriky mluvidel, nezralost v oblasti sluchového rozlišování. Některým důvodem může být nedostatečná jazyková zkušenost a absence nápravy chyb ze strany dospělých. Ale u většiny dětí dojde ke konci předškolního věku k samovolnému rozvoji správné výslovnosti. V opačném případě Vágnerová (1996, s. 141) uvádí: „Dyslalická řeč má ovšem i svůj sociální význam, toto dítě je hodnoceno jako méně kvalitní komunikační partner. Horší kvalita formy řečového projevu vede ke generalizaci: dítě může být hodnoceno jako celkově opožděné, popř. hloupé.“

Pro řeč předškolních dětí jsou typické obtíže v souhře jednotlivých dovedností. Například soustředit pozornost na to, co mu dospělá osoba chce sdělit, vnímat její pohled na věc. Dále to mohou být obtíže dle Vágnerové (1996, s. 141) se zpracováním sdělených myšlenek, které si vysvětlují na úrovni svých myšlenek a nepřipouští jiný výklad. Dítě předškolního věku sice ovládá jednotlivé verbální dovednosti, ale nedovede je spojit a řídit celistvě.

V tomto období jsou děti velmi zvědavé, stále se dospělého na něco ptají. Postupně začínají chápat vztahy mezi objekty a tím se učí užívat taková slova, kterými tyto vztahy dovedou vyjádřit. Ze slovních druhů to jsou příslovce, spojky, předložky. Děti postupně chápou mnohočetný význam slov. To, že rozvoj řeči a myšlení se vzájemně podmiňují, vidíme na tom, že předškolní děti lépe chápou prostorové vztahy a tím začínají používat příslovce určení místa. Příslowce na určení času často použijí nesprávně a hlavně déle. Děti se v tomto věku učí nápodobou mluvního projevu dospělých osob nebo starších dětí. Ale nenapodobují všechno, co slyší. Především si uloží do paměti jen určitou část sdělení a ihned ji opakují. Většinou děti zaujmou nová slova, se kterými experimentují a různým způsobem je upravují.

I když si děti osvojují platnost gramatických pravidel, tak jazykový cit se v předškolním období rozvíjí pomalým tempem. Delší, složitější věty se rozvíjejí od čtyř let. V tomto věku už dítě dovede správně aplikovat budoucí čas a způsoby užívání sloves správně používá ve věku 4 - 6 let. Chyby dělají v užívání časových vztahů, ve slovním projevu jsou nepřesnosti a agramatismy.

Egocentrická řeč, která není určena pro jinou osobu a nehledá posluchače, postupně přechází na řeč vnitřní. Při egocentrické řeči si dítě mluví pro sebe. Má formu expresivní, kdy dítě vyjadřuje slovně své pocity bez ohledu na posluchače, formu regulační, kdy dítě mluví samo se sebou a řídí si tak svoji činnost a poslední forma je taková, že egocentrická řeč je prostředkem myšlení, který upevňuje dané období a stává se pro dítě základem zkušenosti. Tato řeč má podle Vágnerové (1996, s. 143) vývojově podmíněnou funkci. S její pomocí se dítě lépe orientuje, uvědomuje a zároveň řeší problémy.

3.2 Podmínky správného vývoje řeči

Řeč je nejdokonalejším komunikačním prostředkem. Prevence řečových vad by měla vycházet především ze znalosti správného vývoje řeči a hygieny řeči. „Základem prevence vad výslovnosti je tudíž správná výchova výslovnosti, a to v plné šíři, počínaje správným mluvním vzorem, vhodným postojem k řečovému vývoji a k dítěti a konče včasným odstraněním nebo oslabením všeho negativního, co by mohlo vývoj výslovnosti ohrozit.“ (Vyštejn, 1987, s. 30) Autor dále zdůrazňuje rozhodující úlohu matky, která by měla dítěti poskytovat správný mluvní vzor spolu s pozitivním citovým přístupem.

Nedostatek mluvních podnětů, zvláště v přípravném období vývoje řeči, vývoj zpomaluje. Nepříznivě působí však i příliš mnoho podnětů, dítě se unavuje, ztrácí pozornost a zájem o řeč. Pak vyhledává buď jinou činnost, nebo společnost. Rovněž kvalita je rozhodující pro vnímání řeči druhých a zájem o řeč. Řeč příliš pomalá, tichá, bezvýrazná a špatně srozumitelná dítě unavuje, a proto o ni ztrácí zájem. Také řeč příliš hlučná a křiklavá je dítěti nepříjemná a unavuje je. (Kábele, Filčíková, 1964, s. 11)

Vývoj řeči ovlivňují vnitřní i vnější faktory. Vnitřní faktory ukazují na stav organismu a schopnosti dítěte. Vnější faktory působí vlivem prostředí, ve kterém dítě žije. Vrozené předpoklady, zdravý vývoj dálkových analyzátorů – sluchový a zrakový, řečově-motorická centra v mozku, mluvní orgány a celkový fyzický a duševní vývoj jsou nejdůležitější vnitřní faktory. Z vnějších podmínek je nejdůležitější celkový vliv prostředí a výchovy, nejvíce však množství řečových podnětů, jejich kvalita a přiměřenost a v neposlední řadě správný řečový vzor.

Etapy reflexního okruhu podle Sováka (1980, s. 55):

1. Na začátku reflexního okruhu jsou podněty, které vycházejí ze společenského prostředí. Důležité je poskytovat dítěti přiměřené množství mluvních podnětů, jinak

vývoj řeči bude zpomalen. Naopak nadbytek řečových podnětů dítě neurotizuje, vzniká u něj negativistické chování. Důležitý je správný řečový vzor, který odpovídá zvukovým, artikulačním a gramatickým pravidlům jazyka.

2. Jedinec přijímá svými receptory podněty z prostředí – sluchem, zrakem. Na stimulaci řeči je nejdůležitější sluchový analyzátor. Řeč se bez sluchu nerozvine normálním způsobem. Zrak je důležitý pro odezírání artikulace a mimiky. Pro sluchové vnímání řeči je gestikulace důležitou podmínkou. V případě oslabení nebo ztráty sluchu je zrak hlavním analyzátozem při vnímání řeči.
3. Dostředivé dráhy vedou podněty z prostředí. Jsou přijímané sluchem a zrakem do korové oblasti analyzátorů. Dále procházejí starými podkorovými oblastmi, kde získávají citové zabarvení. Sovák (1980, s. 55) hovoří o citovém filtru. City hrají v rozvoji sociálních vztahů důležitou roli. Absence citových vztahů od dětského věku může způsobit poruchy chování, opožděný vývoj řeči. Kladný citový vývoj u dítěte ovlivňuje správný vývoj řeči.
4. Centrální oblast – informace se zachycují a zpracovávají. Na stavu intelektu, rozumových schopností záleží kvalita obsahové i výrazové stránky mluvního projevu. Po centrálním zpracování podnětu plyne vzruch na odstředivé dráhy.
5. Motorická centra se podílejí na koordinaci a upravují celkový výkon řeči. Řeč a motorika se vzájemně ovlivňují. Pokud je motorika narušena, promítá se porucha i do jemných mechanismů řeči.
6. Efektory umožňují řečový výkon. Mluvidla jsou řečovým orgánem a dělíme je na dýchací, hlasové a artikulační.
7. Výkon (projev chování) – řečový projev, který je přijímán společenským prostředím a to buď pozitivně (uspokojení a povzbuzení k mluvení), nebo negativně (negativně ovlivňuje vývoj).
8. Reakce – mluvní projev dítěte je přijat druhou osobou, ta ho zpracuje a výsledkem je reakce na řeč. Tato reakce zpětně ovlivňuje dítě. Musí být přiměřená, přirozená a pro dítě pochopitelná (Klenková, 2000, s. 17).

Jazykové roviny v ontogenezi řeči

Dětská řeč se vyvíjí v několika rovinách verbálních projevů, které se vzájemně prolínají. Lechta (2003, str. 88) popisuje gramatickou, lexikální, zvukovou a pragmatickou rovinu odděleně.

Morfologicko-syntaktická rovina

Tato gramatická rovina mluvních projevů nám ukazuje na celkovou úroveň psychického vývoje dítěte. Klenková (2000, str. 13) uvádí, že rozdíly v osvojování gramatické roviny mateřského jazyka jsou nápadné už na první poslech mezi mentálně postiženým dítětem a dítětem s nenarušeným řečovým vývojem.

Vývoj řeči v pravém slova smyslu začíná okolo 1. roku a v tomto období můžeme zkoumat gramatickou rovinu. Ta se hodnotí na základě porozumění ve spojitosti slov a vět, spojení otázek a instrukcí, opakování vět. Hodnotí se též souvislý mluvní projev dítěte – jak umí popsat obrázek, reprodukovat povídky, vyprávět na zadané téma v běžném rozhovoru. Třídí se porozumění gramatickým strukturám a aplikace gramatických pravidel v mluvené expresivní řeči. První slova dítěte nahrazují funkci vět. Opakováním slabik vznikají slova a jsou neskloňná (například slova tata, mama, baba jsou v odlišných jazycích podobná). Tato slova se neskloňují, jsou neohebná, podstatná jména jsou převážně v prvním pádě, slovesa v infinitivu nebo ve třetí osobě či v rozkazovacím způsobu.

Mluvní projevy pomocí izolovaných slov trvají přibližně do 1,5 – 2 let věku dítěte. Poté navazuje vznik dvou slovních vět. Dítě začíná používat ze slovních druhů nejdříve podstatná jména, slovesa později. Mezitím vzniká období onomatopoických citoslovcí – pi-pi, bú, mé, bác. Nárůst používání přídavných jmen vzniká mezi 2. - 3. rokem, postupně přidává i osobní zájmena. Číslovky, předložky a spojky začíná dítě používat nejpozději. Klenková (2000, s. 13) uvádí, že po čtvrtém roce života již převážně dítě užívá všechny slovní druhy.

Dítě začíná skloňovat mezi 2. – 3. rokem, Jednotné a množné číslo užívá po 3. roce. Obtížnější je pro dítě stupňování přídavných jmen. Mezi 3. – 4. rokem se objevuje tvorba souvětí slučovacího.

Správné gramatické formy se dítě učí používat transferem – přenosem, který nebere v úvahu gramatické výjimky. Příklad, který uvádí Klenková (2000, s. 14) je, že dítě slyší spojení červený – červenější a analogicky uvede spojení dobrý – dobřejší. Fyziologický

dysgramatismus je přirozený jev, který trvá do čtyř let. Pokud přetrvává i déle, můžeme hovořit o narušeném vývoji řeči.

Lechta (in Klenková) zdůrazňuje, že odklon od normy nemusí znamenat jen prostou retardaci vývoje v této oblasti, ale i dané specifické vztahy mezi frekvencí výskytu určitých slovních druhů v mluvním projevu, (například převaha podstatných jmen nad slovesy u dětí starších tří let je typický projev omezeného vývoje řeči). Z toho důvodu je nezbytné sledovat v řeči dětí ne pouze dysgramatizmy, ale celkovou gramatickou strukturu projevu.

Lexikálně – sémantická rovina

Podle Lechty (2003, s. 89) zde hodnotíme především aktivní a pasivní slovní zásobu u dítěte. Rozvoj pasivní slovní zásoby, kdy dítě začíná rozumět řeči dospělých, je asi kolem 10. měsíce. Ve věku 1. roku nastává postupné používání prvních slov. Ale ještě v tomto období je dorozumívání hlavně na úrovni pohledu, mimiky, pláče a pohybů.

Drvota (in Klenková, 2000, s. 14) uvádí, že dítě první slova chápe všeobecně, například haf – haf značí vše, co je chlupaté a má čtyři nohy. Nazývá se hypergeneralizace. Na druhou stranu hyperdiferenciace znamená, když dítě pokládá slova za názvy jen jediné dané osoby či věci, například táta – označení jen pro otce.

Klenková (2000, s. 14) rozlišuje ve vývoji řeči dítěte první a druhý věk otázek:

- „Co je to?“, „Kdo je to?“ – v období okolo 1,5 roku,
- „Proč?“, „Kdy?“ – v období okolo 3,5 roku.

Pomocí těchto otázek dítě rozvíjí svoji pasivní i aktivní slovní zásobu, proto má toto období velký význam ve vývoji řeči dítěte.

Tabulka č. 1 Průměrný počet slov podle různých výzkumů

Věk dítěte	Průměrný počet slov	Věk dítěte	Průměrný počet slov
1 rok	5 - 7	3 a půl roku	1 200
1a půl roku	70	4 roky	1 500
2 roky	270 - 300	5 let	2 000
2 a půl roku	350 - 450	6 let	2 500 – 3 000
3 roky	1 000		

Foneticko – fonologická rovina

V této rovině hodnotíme fonematickou diferenciaci a tvorbu fonémů při artikulaci. Dítě by mělo umět rozlišit, zda jsou dvojice slov identické, či podobné.

V ontogenezi řeči je důležitým mezníkem období přechodu z pudového žvatlání na žvatlání napodobující. Je to ve věku 6. – 9. měsíce. Lechta (in Klenková, 2000, s. 15) vyzdvihuje toto stadium proto, že v tomto období již můžeme hovořit o vývoji výslovnosti v pravém slova smyslu. Neboť do té doby fonémy, které dítě vyvozuje, nemůžeme hodnotit jako hlásky mateřského jazyka.

Zvuková stránka vývoje řeči se vyvíjí od nejmenší fyziologické námahy – jedinec tvoří nejdříve ty hlásky, které potřebují nejmenší námahu, poté hlásky fyziologicky náročnější. Z toho vyplývá, že dítě tvoří nejprve *samohlásky*, potom *retné souhlásky* a později *hlásky hrdelní*.

Sled fixačního postupu souhlásek ve vývoji řeči dítěte podle Ohnesorga a Pařezové (in Klenková, 2000, s. 15):

- závěrové: *p, b, m, t, d, n, t', d', ň, k, g,*
- úžinové jednoduché: *f, v, j, h, ch, s, z, š, ž,*
- polozávěrové a úžinové: *c, č, l, r, ř.*

Podle Klenkové (2000, s. 15) děti nejdéle pojmu zvuky, které jsou typickým znakem jejich mateřského jazyka. V Čechách se naposledy fixuje souhláska ř. Po zvukové stránce vývoj řeči končí kolem pátého roku, nejdéle při vstupu dítěte do základní školy.

Pragmatická rovina

Lechta (in Klenková, 2000, s. 15) uvádí, že se jedná o sociální uplatnění komunikačních schopností, o rovinu sociální aplikace. Významem se stává sociální a psychologický aspekt komunikace, dovednost dítěte vést dialog a vyprávět příběhy.

Svou roli komunikačního partnera dovede pochopit již dvou až tříleté dítě a umí reagovat podle konkrétní situace. Mateřský jazyk se dítě učí zvládnout nejen jako soustavu různých znaků a pravidel, ale zároveň se učí používat rozmanité komunikační vzorce, které používá různým způsobem a v různých situacích. Tříleté dítě se snaží komunikovat, navazovat a udržovat krátký rozhovor s dospělými ve svém prostředí. Čtyřleté dítě stále více umí komunikovat přiměřeně dané situaci. Je to období intelektualizace řeči, kdy dochází k regulační funkci řeči. Dítě používá řeč k regulaci dění ve svém prostředí a je možné regulovat řečí i chování dítěte.

3.3 Logopedická prevence v mateřské škole

Z hlediska prevence poruch řeči v předškolním věku má mateřská škola důležitý význam. V preventivní logopedické péči jde především o vytváření podmínek pro správný a přirozený vývoj řeči. Cílem je podněcovat děti ke spontánnímu mluvení a chuti k mluvení, dávat dostatek příležitostí ke zdokonalování v mluvní pohotovosti, rozvíjet slovní zásobu dětí, rozvíjet tvořivé myšlení, představivost, fantazii dětí. Podporovat u dětí rytmické cítění, pohybovou obratnost. Tak můžeme předcházet různým vadám a poruchám, můžeme je včas odhalit. V logopedické prevenci jde také o překonávání a odstraňování překážek správného vývoje řeči, který má vliv na celkový rozvoj osobnosti dítěte. Významné je, aby učitelky mateřských škol znaly zákonitosti vývoje řeči, aby tento vývoj příslušným výchovným působením usměrňovaly a podporovaly a také chránily před nevhodnými a nepříznivými vlivy. Neméně důležité je včasné vyhledání logopedické péče pro děti se závažnými poruchami řečového vývoje. (Kábele, Filčíková, 1964, s. 14)

Orientační logopedické vyšetření

Podle Klenkové (2000, s. 46) se orientační logopedické vyšetření v mateřské škole stane podkladem a součástí výchovné práce. Nejde o odborné logopedické vyšetření, ale o vyšetření pro potřebu pedagoga.

Anamnéza – zjišťujeme základní osobní, rodinná data a sociální prostředí, v němž dítě vyrůstá. Anamnézu dělíme na osobní a rodinnou. V rodinné anamnéze zjišťujeme nejrůznější poruchy (výslovnosti, sluchu, hlasu, řečových orgánů). V osobní anamnéze nás zajímá průběh těhotenství, porodu, vývoj dítěte v raném dětství, kdy se objevila první slova, úrazy, operace a podobně. Zjišťujeme prosociální vztahy v rodině, jaký má dítě řečový vzor, zda rodina stimuluje řečový vývoj dítěte, zda dítě citově nestrádá.

Orientační vyšetření sluchu – sluch je nejdůležitějším analyzátozem při tvorbě a rozvoji řeči. Bez něho se řeč nemůže vyvíjet přirozeným způsobem. U dítěte je důležité si všimnout, zda se při rozhovoru neobrací k osobám stále stejným uchem, zda nápadně nepozoruje ústa osob, se kterými mluví, opakovaně se nevyptává na instrukce. Orientační vyšetření sluchu uskutečňujeme v tiché místnosti. Šetříme šeptem a hlasitou řečí. Dítě postavíme při šeptané řeči na vzdálenost 6 m, hlasitou řečí na vzdálenost 8 – 10 m. Dítě postavíme bokem k nám, spolupracovník zakryje dítěti oko z naší strany a nenásilně

zahluší zvukovod druhého ucha. V případě podezření na nedostatek sluchu dítě pošleme k odbornému lékaři na foniatrické oddělení nebo na oddělení ORL.

Orientační vyšetření fonematického sluchu. Fonematický sluch je schopnost rozlišovat hlásky ve slově. Schopnost fonematické diferenciaci je důležitou podmínkou správného řečového vývoje. Klenková (2000, s. 47) uvádí, že bez toho, aby se dítě naučilo vnímat, vyčleňovat a rozlišovat zvuky řeči, nemůže správně vyslovovat, především znělé a neznělé hlásky a sykavky. K tomuto vyšetření můžeme použít dvojice obrázků, jejichž název se liší pouze jedním fonémem. Pozorujeme, jestli dítě ukáže námi vyslovený obrázek, jestli umí rozlišovat slova, ve kterých hlásku změníme.

Orientační vyšetření zrakového vnímání. Zrak má ve vývoji řeči velký význam, neboť upevňuje sluchové vjemy. Zrakem dítě odezírá artikulaci, mimiku, gestikulaci a kontroluje mluvidla jiných lidí a vlastní. V případě našeho podezření u dítěte na vadu zraku, zajistíme odborného lékaře a tím předejdeme školním problémům.

Orientační vyšetření motoriky. Řeč a motorika se navzájem ovlivňují. Rozvoj řeči začíná spolu s rozvojem pohybu již od útlého věku. Neobratné děti mívají více vad výslovnosti než děti s průměrnou pohybovou aktivitou. Antušeková (in Klenková, 2000, s. 48) uvádí, že při edukaci řeči je pohyb úzce spjat s jazykovou výchovou a tím utváří spojitost s preventivní logopedickou péčí. Vyšetříme hrubou motoriku, koordinaci pohybů, rychlost pohybů, přesnost pohybů, jemnou motoriku, motoriku mimického a artikulačního svalstva.

Orientační vyšetření výslovnosti. Toto vyšetření uskutečňujeme formou rozhovoru pomocí obrázků, pohádky, příběhu. Hlásky vyšetřujeme v postavení na začátku, uprostřed a na konci slova. Vycházíme od hlásek artikulačně snadnějších k obtížnějším.

Orientační vyšetření laterality. Podle Tomické (2006, s. 36) touto zkouškou zjistíme, kterému z párových orgánů dává dítě přednost. I když jsme pravoruká společnost, tak nikdy dítě nepřecvičujeme. Každý jedinec má právo používat převažující aktivitu vrozené ruky podle svých genetických dispozic. V opačném případě zamezíme správnému rozvoji řeči a může dojít k vážným poruchám řeči. Zkoušky podle Sováka: zkouška navlékání, stavění kostek, dominance dolní končetiny, vedoucího oka, vedoucího ucha, zkouška kreslením a psaním.

Přípravná cvičení

Obsahem této kapitoly jsou ukázky cvičení a náměty k provádění přípravných logopedických cvičení, která předchází výuce správné řeči. Jsou využitelná jak pro skupinovou práci s dětmi, tak je lze provádět i individuálně.

Dechová a fonační cvičení

Cílem dechových a fonačních cvičení je podle Štěpána - Petráše (1995, s. 17) prohloubit dýchání, zvládnout fyziologicky správný vdech a výdech při mluvení. Cvičení provádíme formou hry.

Zásady dechových cvičení:

1. cvičení provádíme ve vyvětrané, čisté a bezprašné místnosti při otevřeném okně,
2. v místnosti by měla být k dispozici podložka na cvičení vleže,
3. cvičení zaměřujeme na nácvik správného vdechu a výdechu, i na osvojení si řečového dýchání,
4. učíme děti správnému držení těla vleže, vsedě i ve stoje, při nácviku nádechu,
5. při nácviku výdechu učíme ovládat výdechový proud s hlasovým cvičením připravujeme děti k nácviku řečového dýchání,
6. dechová cvičení kombinujeme s pohybem celého těla, s pohybem částí těla nebo v uvolněném postoji v klidu,
7. při dechových cvičeních v klidu nacvičujeme převážně dýchání nosem.

Rozvoj motoriky

Narušení motoriky se promítá do jemných mechanismů řeči. Z toho důvodu u dětí rozvíjíme hrubou, jemnou motoriku a motoriku mluvidel.

Rozvíjení hrubé motoriky

Hrubá motorika se týká pohyblivosti celého těla. Pozorujeme koordinaci celého těla. Howe – Griffey (1997, s. 107) uvádí, aby se dítě co nejvíc fyzicky rozvíjelo, je třeba spojit základní schopnosti, sebedůvěru a příležitost. Rozvoj hrubé motoriky vykonáváme při běhu, chůzi, poskocích, při míčových hrách, při jízdě na koloběžce, na kole.

Rozvíjení jemné motoriky

Činnosti pomáhající rozvíjet koordinaci očí a rukou jsou důležitou přípravou na psaní a úzce souvisí s funkcí řeči. Vědecky je také dokázáno, že vývoj pohybů prstů odpovídá věku dítěte a vývoj řeči je v normě, ale v případě, že vývoj pohybů prstů se opoždí, zaostává i vývoj řeči, i když se celková motorika vyvíjí bez potíží, uvádí Antušeková (in Klenková, 2000, s. 54).

Rozvoj artikulačních orgánů

Při těchto cvičeních se zaměřujeme na pohyblivost rtů, čelisti, jazyka, měkkého patra. S dětmi pracujeme individuálně před logopedickým zrcadlem a s pomocí hmatové kontroly. Cvičení vhodně motivujeme.

Grafomotorika

Grafomotorická cvičení jsou cílená pohybová cvičení na rozvoj horních končetin a pohyb je zde zaznamenán graficky. Vycházíme z pohybu ramenního kloubu, vstojе, na velkou svislou plochu papíru před tělem dítěte. Všechna cvičení je vhodné motivovat rytmiizací jednoduchých říkadel.

3.4 Logopedická prevence v rodinách

Kutálková (1996, s. 47)) uvádí co je pro rozvoj řeči nezbytné. Stanovili jsme základní podmínky a schopnosti, které vývoj umožňují. Je proto důležité tyto poznatky využít, aby se řeč dětí vyvíjela co nejpřirozeněji a aby dosáhla co nejlepší kvality. Tyto podmínky souhrnně označujeme jako řízení fyziologického vývoje řeči. Každé dítě je jiné, má jiné schopnosti a vlastnosti, narodilo se v jiném sociálním a kulturním prostředí než ostatní děti, ale i tak můžeme stanovit několik základních obecných podmínek pro řízení fyziologického vývoje řeči.

Řízení fyziologického vývoje řeči

Dostatek přiměřených podnětů

Na vývoj řeči dítěte má v první řadě vliv podnětnost prostředí, ve kterém dítě žije. Z pohledu mluvního pak jednoznačně množství a přiměřenost řečových podnětů. Nedostatek těchto podnětů vývoj zpomaluje, zvláště v přípravném období vývoje řeči, jak

uvádí Kábele, Filčíková (1964, s. 11). Na druhou stranu i přehnané množství podnětů dítě unaví, ztrácí pozornost a zájem o řeč. Důležitá je i kvalita podnětů. Řeč pomalá, tichá, špatně srozumitelná je pro dítě nezajímavá a brzy o ni ztrácí zájem. Řeč hlučná a ukřičená je pro dítě nepříjemná a jeho pozornost a zájem klesají.

Respektovat věk dítěte

Činnosti a hry volíme podle věku dítěte. Hra by měla dítě především bavit a měla by přinášet libé pocity a zážitky. Činnosti by měly být různorodé, poutavé pro dítě. Hru nabídneme, ale nikdy nevnučujeme. Postupně sledujeme, co se dítěti daří a na tom stavíme další rozvoj dítěte. Ve věku čtyř let vybíráme hry pro všestranný rozvoj dítěte. V případě podezření na abnormální vývoj dítěte navštívíme odborníka, který dítě vyšetří. Když neshledá výraznější odchylky ve vývoji, tak kolem pátého roku s dítětem vědomě zařazujeme činnosti, zaměřené na tyto problémy, které by v budoucnu mohly přinést potíže (kresba, výslovnost, rytmizace apod.). Návlek by měl dítě co nejvíce bavit.

Respektovat dosažený stupeň vývoje

Pro správný vývoj řeči a komunikativních dovedností vycházíme z toho, na kterém stupni vývoje dítě stojí a na něj navazujeme kroky pro rozvoj dalších kompetencí. Žádnou z etap vývoje nelze vynechat, lze ji jen za případných okolností zkrátit.

Kalendářní věk dítěte je pouze orientačním návodem, důležitější jsou skutečné schopnosti dítěte, jeho věk biologický. Představa o dosažené úrovni dítěte je důležitá proto, abychom zvolili přiměřené metody.

Zájmy

Každé malé dítě má své zájmy a koníčky. Tento poznatek využíváme, když chceme dítě něco naučit. Když dítě bude činnost bavit, bude ji vykonávat rádo, snáze se něco naučí, než kdyby se mělo učit pod tlakem a s odporem. Snadněji se také učíme od lidí, které máme rádi a které obdivujeme.

Pochvala

Pochvala je důležitým motivačním prostředkem při výchově a vzdělávání dětí. Každý jedinec je rád chválen. Hlavní poznatek je, že co zdůrazňujeme, to upevňujeme. To, čemu nevěnujeme pozornost, se ztrácí. Z toho vyplývá, že dobré pokusy pochválíme, nepovedené nekomentujeme. Pokud se dítěti něco nedaří, vždy pochválíme alespoň snahu.

Trpělivost

Když se něco učíme, děláme chyby. Stejně jako jiné činnosti i řeč potřebuje cvik. Trpělivost je v tomto případě nutná. Při mluvení nejdříve jen posloucháme, co říkají jiní, pak to zkusíme sami. Někdy nepřesně, nedokonale, nešikovně. Pokud nám mluvení někdo neznechutí, zkoušíme to znova a znova.

Výběr podnětů

V dnešní době zahlcené televizí, videopřehrávači, počítači a internetem je důležité si uvědomit, jaké hračky volit pro správný rozvoj dítěte. Volíme hračky, které umožní nejrůznější manipulace, na rozvoj prostorové představivosti, fantazie, které mají vyšší nároky na manuální zručnost a bohaté hmatové vjemy. Lze dávat přednost hračkám z přírodních materiálů, s kterými mohou děti různě manipulovat a které rozvíjí dětskou fantazii.

Rozvoj smyslového vnímání a obratnosti

Kutálková (1996, s. 54) zdůrazňuje souhru motoriky a vnímání. V případě, kdy si dítě může aktivně hrát, pracovat nebo něco vyrábět, namáhá se nejen hlava, ale i tělo. Pro hru dítě musí vymyslet postup, sehnat materiál, náradí, na něco se zeptat nebo zkusit pokus. Tím se rovnoměrně zapojí všechny smysly, tělo je v pohybu, a když dítě zažije úspěch, má z toho kladné emoční zážitky. Autorka dále uvádí, že každá činnost, která je pro dítě zátěžová nerovnoměrným způsobem je nepřijatelná, pokud není vyvážená jinými aktivitami. Rozvoj smyslového vnímání – zraková a sluchová pozornost a paměť, rozvoj tělesného vnímání – hmat, chuť, smysl pro rovnováhu, koordinace pohybů, jejich síla, rychlost, přesnost, rozvoj schopnosti odlišovat věci důležité od méně podstatných – figura a pozadí je závislý na kvalitě vnímání a na akci, která musí následovat. Pouze vnímání nestačí, pokud není zapojeno tělo. Konkrétní zkušenosti dítěte s reálným světem rozvíjí představivost, myšlení, řeč mluvenou a psanou, fantazii a schopnost chápat i nabídnuté informace.

Dialog předpokládá dva lidi

Většinu informací se dozvídáme pomocí slov. Nezastupitelnou roli při komunikaci mají i gesta, pohledy, chování a mimika. Jelikož malé dítě nechápe ironii ani slovní žerty, musí být neverbální doprovod slov jednoznačný. V případě, že se zlobíme, máme se mračit, když máme radost, musí to být znatelné na první pohled. Dítě tak pochopí, co se

má a co ne, kdy proběhne pochvala nebo odmítnutí a trest. Stává se jistějším a neplýtvá silami a city pro rozhodování. Lépe umí řídit svoje chování nebo verbální projevy. Proto řečová výchova obsahuje péči o slovní zásobu a výslovnost, ale i příležitost naučit se a rozumět mimoslovním signálům a používat je.

Metody správného řízení fyziologického vývoje řeči

Nejdůležitějším příjmem informací ve vývoji jedince je reálný svět a prostředí, ve kterém dítě žije. Řeč se bude harmonicky rozvíjet tím, že mu bude dospělý tento svět zprostředkovávat, bude komentovat situace, odpovídat na rozmanité otázky a nenásilně ovlivňovat směr dětských zájmů. Kutálková (1996, s. 59) nastiňuje důležitost manipulace s předměty, na kterou navazuje jednoduchá práce, kterou dítě získává mnoho užitečných informací a návyků, ale též pracovní vytrvalost. Při práci dítě komunikuje a tím se rozvíjí jeho celková úroveň komunikačních schopností.

Hra je kladnou motivací a první podmínkou učení. Při bezděčné hře stoprocentně fungují obranné mechanismy, kdy dítě pro nadměrné nároky nebo nesplnitelné požadavky ztratí zájem. Proto je na dospělých, aby dobře odhadli možnosti dítěte a nadměrně ho nezatížili. Hrou dítě zprvu kopíruje svoje okolí, hraje si na různé situace ze života, na maminku, na obchod, na řidiče. Starší děti zapojují do hry dostatek fantazie, zapojují své vrstevníky, navazují kamarádské vztahy, zvykají si na pravidla chování ve skupině.

Běžná práce je pro dítě zábavou a ponaučením. Dítě rádo napodobuje dospělého a tím se učí. Rády experimentují a objevují nové dimenze světa. Realita je pro děti zábavnější než film, z vlastních prožitých zkušeností mají neobyčejné zážitky.

Obrázky jsou významné při rozšiřování znalostí dítěte, rozvíjejí jeho zrakové vnímání, ale musí navazovat na jeho konkrétní zážitky. Zpočátku by dítě mělo vidět živou kočku, sáhnout si na ni, posléze by měl přijít na řadu obrázky. Kutálková (1996, s. 62) uvádí moment, pokud se postup obrátí, nastává možnost, že dítě bude mít zkreslené představy. Je důležité při práci zachovat tři etapy – to je dům, ukaž mi dům, a co je to – seznámení, porozumění a proslovení. Řeč se v předškolním věku rozvíjí rozhovorem, poslechem četby. Knížky jsou zdrojem vědomostí a mají svůj význam i v oblasti estetického cítění.

Už ve věku dvou let je výchovné předčítat každý večer krátkou pohádku. Četba se pro dítě stává rituálem a pravidlem, po kterých děti nevědomky touží. Z pohádek děti

čerpají základní morální pravidla, která si dítě uchovává nenásilnou formou do své paměti. Významný je těsný citový kontakt se svým blízkým, který pohádku dítěti čte.

Říkadla jsou v jazykové výchově přirozenou součástí. Vycházejí z lidových zvyků, tradic a slavností. Rozvíjí rytmus, paměť, tělesný kontakt a všechny dovednosti podstatné k dobrému řečovému vývoji. Mnoho básniček je součástí pohybových her, kde se rozvíjí koordinace pohybů a řeči. Tříleté děti, které přicházejí do školky, by měly mít podle Kutálkové (1996, s. 65) za sebou celou individuální fázi od jednoduchého říkadla Paci, paci až po říkadla od Josefa Lady. Jedině tak obstojí ve fázi skupinových her, konaných v mateřské škole.

Písničky jsou pro vývoj řeči nezastupitelné. Mimo obsahu a rytmu mají ještě melodii a své tempo. Čím menší dítě, tím jednodušší melodii volíme a menší hlasový rozsah. Dohlížíme na přiměřenou hlasitost, aby se nepoškozoval hlas. Děti vedeme ke zpěvu, i kdyby zpívaly intonačně nečistě.

Dobrá technická úroveň je podkladem pro psaní. To, co dítě kreslí, nám také může vypovídat o jeho vlastnostech a schopnostech, ale i výchovných metodách dítěte. Podrobný rozbor dětské kresby se proto využívá i jako diagnostický prostředek a zdroj významných informací o dítěti i rodině, ve které žije. Pro nejmenší děti jsou vhodné silnější voskovky, které kreslí v každém úhlu silné čáry, nemusí se na ně tlačit a není nutné je ořezávat. Na držení kreslicího náčiní je důležité dbát od počátku, kdy se začínají zapojovat prsty.

Podmínkou správné řečové stimulace u dítěte je jeho kvalitní mluvní vzor. Metodou v logopedické prevenci Kutálková (1996, s. 69) považuje i logopedickou péči pro dospělé. To, jaká je v rodině komunikace, má pro rozvoj řeči velký význam. V případě, že se v rodině mluví dost hlasitě, hraje často rádio, všichni mluví najednou, je riziko poškození hlasu velké.

Návštěva divadla je velkou slavností. Děti se těší a rády se oblékají do slavnostního oblečení. Představení je pro dítě silným zážitkem, velmi ho prožívají. To vše lze využít v dramatické výchově, kdy děti ztvárňují pohádkové bytosti pohybem, tónem hlasu, vymýšlejí dialogy, monology. Lze využít různé prvky pantomimy, improvizace. Pro děti nesmělé je to nenásilná forma, jak navázat kontakt, uvolnění.

Vliv televize a rozhlasu je na lidskou populaci velmi intenzivní. Je podstatné najít způsob, jak je nejlépe využít a bránit se škodlivým vlivům, neboť i tato masmédia jsou jednou z metod řečového vývoje. Dáváme důraz na výběr stanice, na množství času, které u televize využijeme a to jestli má dítě u sledování dětských pořadů společníka, se kterým bude prožívat události a vysvětlovat nejasnosti, upozorňovat na hlavní momenty děje

a poskytovat bezpečné zázemí v napínavém místě pohádky. Nadbytek informací potlačuje fantazii, otupuje paměť a schopnost soustředit se. Násilí tlumí schopnost empatie a vyvolává pocit strachu. Nereálné sociální chování postav ze seriálů děti přebírají jako normu svého chování.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

4. Cíl praktické části

Praktická část bakalářské práce by měla pomocí nestandardizovaného dotazníku popsat úroveň logopedické prevence rodičů dětí předškolního věku.

4.1 Stanovení předpokladů

Pro splnění cíle bylo stanoveno pět předpokladů. Předpoklad je chápán jako předem stanovený, který může být v průběhu průzkumu práce potvrzen nebo naopak vyvrácen. Při ověřování byly využity poznatky získané vyhodnocením nestandardizovaných dotazníků.

Předpoklad č. 1

Lze předpokládat, že rodiče dětí předškolního věku s vysokoškolským vzděláním budou ve větší míře pravidelně číst nebo vyprávět dětem pohádky a učit své děti říkadla a básničky, než rodiče dětí předškolního věku s nižším vzděláním.

Předpoklad č. 2

Lze předpokládat, že rodiče dětí předškolního věku s vysokoškolským vzděláním začnou s prohlížením obrázků a knížek už do jednoho roku dítěte, než rodiče dětí předškolního věku s nižším vzděláním.

Předpoklad č. 3

Lze předpokládat, že děti předškolního věku rodičů vysokoškolsky vzdělaných budou trávit méně času u televize či počítače a budou v menší míře sledovat televizní pořady pro dospělé, než děti předškolního věku rodičů s nižším vzděláním.

Předpoklad č. 4

Lze předpokládat, že rodiče dětí předškolního věku s vysokoškolským vzděláním budou častěji navštěvovat se svými dětmi divadelní představení, než rodiče dětí předškolního věku s nižším vzděláním.

Předpoklad č. 5

Lze předpokládat, že rodiče dětí předškolního věku s vysokoškolským vzděláním budou ve větší míře doma s dítětem zpívat, než rodiče dětí předškolního věku s nižším vzděláním.

4.2 Použité metody

Ke zpracování praktické části bakalářské práce s tématem logopedická prevence byla použita metoda dotazník. Cílem dotazníku bylo zmapovat současný stav logopedické prevence u dětí předškolního věku z pohledu rodičů. Podle Dismana (2000, s. 141) je dotazník *vysoce efektivní technika, která může postihnout veliký počet jedinců při relativně malých nákladech*. Kvalita informací závisí na úrovni jeho konstrukce i na spolehlivosti výpovědí respondentů. Velkým problémem je formulace otázek, které nesmí působit sugestivně a mnohoznačně. Dále musí být jednoduché a srozumitelné. Dotazníkem lze získat i takové informace, které bychom těžko získávali pouhým rozhovorem.

Pro účely průzkumu této bakalářské práce byl sestaven nestandardizovaný dotazník, který byl zkonstruován tak, aby byly zjištěny údaje, vztahující se k předpokladům. Vhodné sestavení dotazníku a přesná formulace položek byla prověřena v předprůzkumné části. V úvodu dotazníku jsou zjišťována tvrdá data, jako je věk a pohlaví dítěte a vzdělání rodičů, které tvoří stěžejní význam pro výsledný průzkum. Další část dotazníku tvoří uzavřené otázky, které vycházejí z metod řízení fyziologického vývoje řeči dětí předškolního věku, které by rodiče měli znát a dodržovat. Nevýhodou dotazníků je jejich nízká návratnost. S touto skutečností je třeba počítat. Dotazník je přílohou č. 3.

Předprůzkum byl proveden měsíc před zahájením vlastního průzkumu. Dotazník, jehož cílem je popsat logopedickou úroveň rodičů dětí předškolního věku byl rozdan malému počtu respondentů. Tohoto předprůzkumu se zúčastnilo 10 rodičů dětí předškolního věku a různého stupně dosaženého vzdělání.

Záměrem předprůzkumu bylo zjištění vhodnosti daného dotazníku pro zjištění informací, které se týkají logopedické prevence v rodinách, zda jsou otázky pro rodiče jasné, konkrétní a dobře srozumitelné. Z tohoto počtu rozdaných dotazníků se všechny vrátily zpět řádně vyplněné.

Z výsledků předprůzkumu bylo zjištěno, že některé otázky si byly co do obsahu velmi blízké. Dále se ukázalo, že některé odpovědi na otázky byly vzhledem k naplnění cíle bezvýznamné. V celkovém hodnocení byly otázky dobře pochopeny a na základě vlastního

uvážení vyplněny. Z některých dotazníků bylo patrné, že nad dotazníky rodiče přemýšleli, zodpovědně a upřímně je vyplňovali a touto formou se tak podělili o svůj názor. Ale u některých dotazníků bylo odpovídáno jednoznačně pozitivně a tak, jak si rodiče asi mysleli, že se od nich pravděpodobně očekává. Ve skutečnosti by jejich odpovědi na ně vrhaly negativní pohled.

V dotazníku byl poté upraven počet otázek. Dále byly odstraněny shodující se otázky. Nestandardizovaný dotazník byl upraven po formální a grafické stránce pro lepší přehlednost a orientaci. Předprůzkumné šetření napomohlo vhodnější formulaci otázek i možností odpovědí. Na malém vzorku respondentů se dal vyčíst směr, kterým se bude průzkumné šetření ubírat.

4.3 Popis zkoumaného vzorku a průběh průzkumu

Průzkumný vzorek tvoří rodiče dětí předškolního věku, tedy dětí od tří do šesti let. Spolupráci při průzkumu úrovně logopedické prevence z pohledu rodičů přijaly čtyři mateřské školy v okrese Liberec. Oslovené učitelky byly ochotné dotazníky rozdat těm rodičům, kteří dosáhli jednotlivě různého stupně vzdělání, což je velice důležité pro praktickou část bakalářské práce. Sběr dat byl prováděn formou anonymního dotazníku. V dotazníku nebyl nikde uveden jejich záměr, aby jím pozdější odpovědi nebyly ovlivněny. Časová dotace na jeho vyplnění byla 20 – 30 minut.

Tabulka č. 2 Přehled úspěšnosti návratnosti dotazníků

	Počet celkem	Podíl (%)
Rozdané dotazníky	150	100,0
v tom:		
navracené dotazníky	95	63,3
nenavracené dotazníky	55	36,7

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dotazníku

Osloveno bylo celkem 150 respondentů. Konečná návratnost byla 95 nestandardizovaných dotazníků, což činí 63,3 %.

V úvodu dotazníku jsou zjišťována tvrdá data, jako je věk a pohlaví dítěte a vzdělání rodičů, které tvoří stěžejní význam pro výsledný průzkum. Ze zkoumaného vzorku vyplynulo, že vzorek respondentů se základním vzděláním je nižší než 1 %. Pro stanovení základních mantinelů průzkumu je toto procento velmi nízké, a proto tento

vzorek nebude do průzkumu zahrnut. Další část dotazníku tvoří otázky, které se týkají řízení fyziologického vývoje řeči. V dotazníku bylo použito 21 otázek uzavřeného typu. Nevýhodou dotazníků je jejich nízká návratnost.

Respondenti byli v úvodu dotazníku seznámeni s faktem, že jejich odpovědi jsou anonymní, a že nic, o čem nás prostřednictvím dotazníků informují, nebude zneužito. Získané údaje byly použity pouze pro účely průzkumu. Dotazníky byly respondentům předány v obálce, kterou mohli při vrácení zalepit. Získaná a zpracovaná data lze spolupracujícím školám v případě zájmu poskytnout, vše však bude již jen souhrnně v procentech bez konkrétních údajů od respondentů.

Tabulka č. 3 Věkové rozložení dětí respondentů

	Počet dětí respondentů	v tom	
		dívky	chlapci
Celkem	95	48	47
v tom:			
3 roky	10	4	6
4 roky	22	12	10
5 let	38	25	13
6 let	25	7	18

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dotazníku

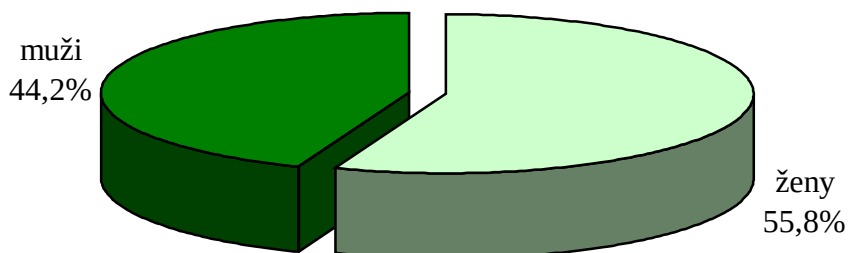
Respondenti odpovídali na otázku, zda dítě, které navštěvuje předškolní zařízení je chlapec či dívka. Výsledky šetření jsou znázorněny ve výše uvedené tabulce.

Tabulka č. 4 Pohlaví respondentů

	Počet celkem	Podíl (%)
Respondenti celkem	95	100,0
v tom:		
ženy	53	55,8
muži	42	44,2

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dotazníku

Graf č. 1: Pohlaví respondentů

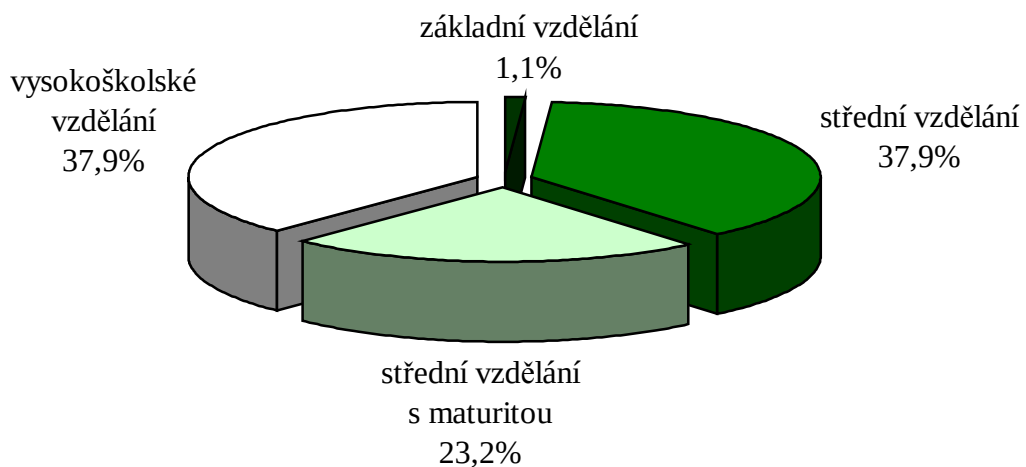
Z dotazovaného souboru respondentů bylo 53 (56 %) žen a mužů 42 (44 %). Převaha žen je zde pochopitelná, neboť v denním kontaktu s mateřskou školou jsou spíše matky dětí.

Tabulka č. 5 Nejvyšší dokončené vzdělání respondentů

	Počet celkem	Podíl (%)
Respondenti celkem v tom podle nejvyššího dokončeného vzdělání:	95	100,0
základní	1	1,1
střední	36	37,9
střední s maturitou	22	23,2
vysokoškolské	36	37,9

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dotazníku

Graf č. 2: Nejvyšší dokončené vzdělání respondentů

Dle námi zjištěných informací se nejpočetnější skupinou stali lidé, kteří dosáhli středního a vysokoškolského vzdělání 36 (38 %), 22 (23 %) bylo absolventů se středním vzděláním s maturitou a 1 (1 %) respondent dosáhl základního vzdělání. Ze zkoumaného vzorku vyplynulo, že vzorek respondentů se základním vzděláním je nižší než 1%. Pro stanovení základních mantinelů průzkumu je toto procento velmi nízké, a proto tento vzorek nebude do průzkumu zahrnut.

4.4 Získaná data a jejich interpretace

Tato část práce by měla získané výsledky znázornit v tabulkách a grafech, popsat je a zároveň ověřit stanovené předpoklady. Pro ověřování jednotlivých předpokladů bylo využito vyhodnoceného dotazníkového průzkumu. V průzkumu bylo zpracováno 95 nestandardizovaných dotazníků zkoumaného vzorku.

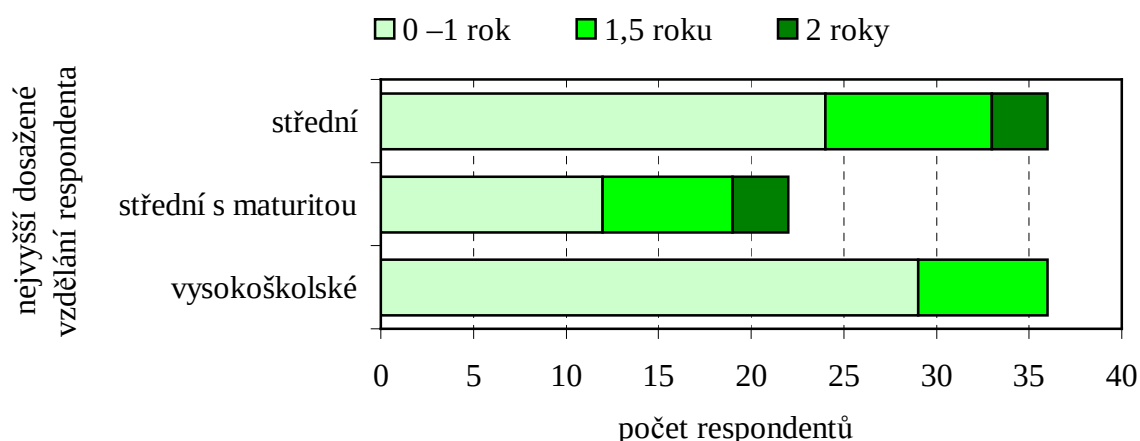
1. V kolika letech Vašeho dítěte jste začali s prohlížením knížek?

Tabulka č. 6 První prohlížení knih respondentů s dítětem podle věku dítěte

	Respondenti celkem		v tom podle nejvyššího dokončeného vzdělání					
			střední		střední s maturitou		vysokoškolské	
	počet	podíl (%)	počet	podíl (%)	počet	podíl (%)	počet	podíl (%)
Děti celkem	94	100,0	36	100,0	22	100,0	36	100,0
věku:								
0 –1 rok	65	69,1	24	66,7	12	54,5	29	80,6
1,5 roku	23	24,5	9	25,0	7	31,8	7	19,4
2 roky	6	6,4	3	8,3	3	13,6	0	0,0
2,5 roku	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0
3 roky	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dotazníku

Graf č. 3 První prohlížení knih respondentů s dítětem podle věku dítěte

Z výsledků dotazníkového šetření vyplývá, že většina respondentů začala se svým dítětem prohlížet knížky již do jednoho roku věku dítěte. Z hlediska výšky dosaženého vzdělání je výsledek následující:

Respondenti se středním vzděláním - 66,7 % respondentů začalo s prohlížením knih se svými dětmi do jednoho roku věku, 25 % respondentů začalo s prohlížením do 1,5 roku dítěte a 3 % respondentů začalo s prohlížením do dvou let věku dítěte.

Respondenti se středním vzděláním s maturitou - 54,5 % respondentů začalo s prohlížením knížek do jednoho roku dítěte, 31,8 % začalo prohlížet knihy do 1,5 roku dítěte a 8,3 % začalo s prohlížením do dvou let věku dítěte.

Respondenti s vysokoškolským vzděláním – 80,6 % respondentů začalo se svým dítětem prohlížet knihy do jednoho roku, 19,4 % začalo s prohlížením do 1,5 roku dítěte.

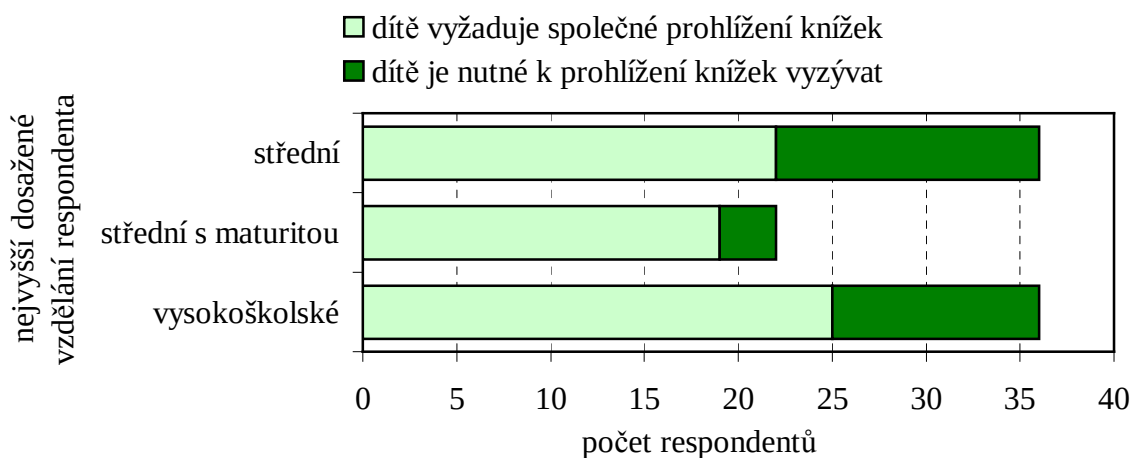
2. Vyžaduje Vaše dítě společné prohlížení knížek nebo ho musíte vyzývat?

Tabulka č. 7 Zájem dítěte o prohlížení knih

	Respondenti celkem		v tom podle nejvyššího dokončeného vzdělání					
			střední		střední s maturitou		vysokoškolské	
	počet	podíl (%)	počet	podíl (%)	počet	podíl (%)	počet	podíl (%)
Celkem	94	100,0	36	100,0	22	100,0	36	100,0
v tom:								
dítě vyžaduje společné prohlížení knížek	66	70,2	22	61,1	19	86,4	25	69,4
dítě je nutné k prohlížení knížek vyzývat	28	29,8	14	38,9	3	13,6	11	30,6

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dotazníku

Graf č. 4 Zájem dítěte o prohlížení knih

Respondenti odpovídali na otázku, zda jejich dítě vyžaduje společné prohlížení knih nebo zda ho k prohlížení musí vyzývat. Výsledkem dotazníkového šetření je podle výše dosaženého vzdělání:

Respondenti se středním vzděláním – u 61,1 % respondentů dítě vyžaduje společné prohlížení knih, 38,9 % respondentů musí své dítě k této činnosti vyzývat.

Respondenti se středním vzděláním s maturitou - u 86,4 % respondentů dítě vyžaduje společné prohlížení knih, 13,6 % respondentů musí k prohlížení své děti vyzývat.

Respondenti s vysokoškolským vzděláním – u 69,4 % respondentů dítě vyžaduje společné prohlížení knih, 30,6% respondentů musí k prohlížení knih svoje děti vyzývat.

3. Umí Vaše dítě samo listovat v knížkách?

Tabulka č. 8 Samostatnost dítěte při listování v knížce

	Respondenti celkem		v tom podle nejvyššího dokončeného vzdělání					
			střední		střední s maturitou		vysokoškolské	
	počet	podíl (%)	počet	podíl (%)	počet	podíl (%)	počet	podíl (%)
Celkem	94	100,0	36	100,0	22	100,0	36	100,0
v tom:								
ano	94	100,0	36	100,0	22	100,0	36	100,0
ne	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dotazníku

Na tuto otázku respondenti různého stupně vzdělání odpověděli jednoznačně ano.

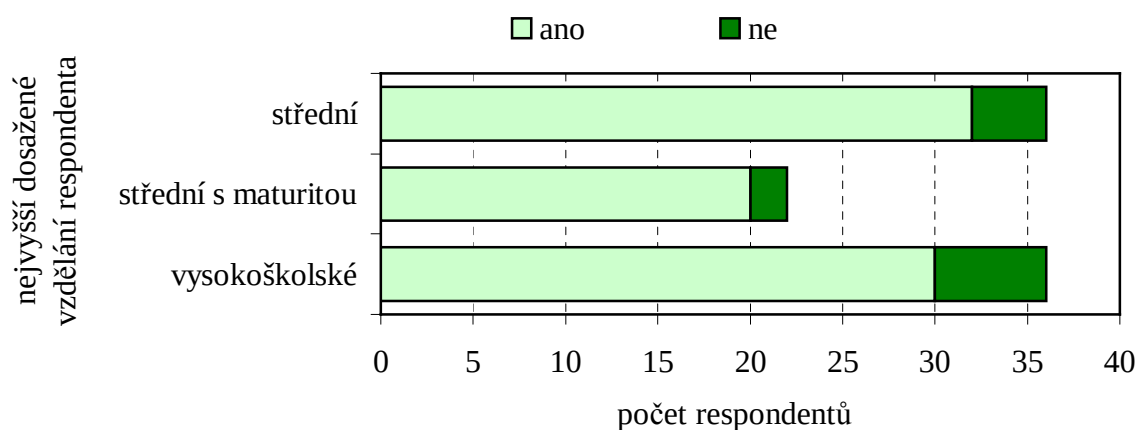
4. Prohlíží si Vaše dítě rádo knížky samo?

Tabulka č. 9 Samostatnost dětí respondentů prohlížet knihy

	Respondenti celkem		v tom podle nejvyššího dokončeného vzdělání					
			střední		střední s maturitou		vysokoškolské	
	počet	podíl (%)	počet	podíl (%)	počet	podíl (%)	počet	podíl (%)
Celkem	94	100,0	36	100,0	22	100,0	36	100,0
v tom:								
ano	82	87,2	32	88,9	20	90,9	30	83,3
ne	12	12,8	4	11,1	2	9,1	6	16,7

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dotazníku

Graf č. 5 Samostatnost dětí respondentů prohlížet knihy

Z výše uvedených dat vyplývá, že 88,9 % dětí respondentů se středním vzděláním si prohlíží knihy rádo samostatně, záporně odpovědělo 11,1 % respondentů. 90,9 % dětí respondentů se středním vzděláním s maturitou si prohlíží knihy rádo a samostatně a 9,1 % odpovědělo na oblíbenost prohlížet knihy záporně. 83,3 % dětí respondentů s vysokoškolským vzděláním si prohlíží knihy rádo a samostatně a 16,7 % dětí si nerado prohlíží knihy samostatně.

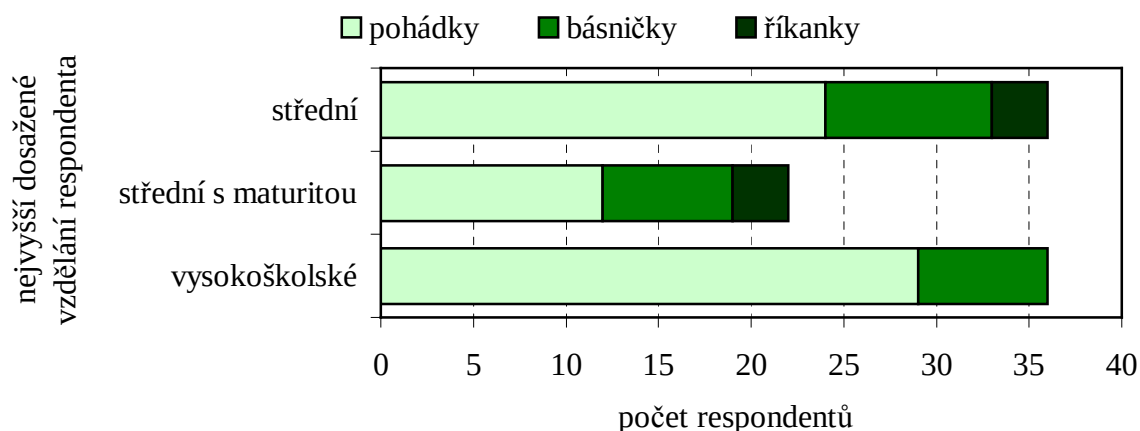
5. Čtete nebo vyprávíte dítěti pohádky, básničky, říkanky? Uved'te, kterou má z každé z nich nejraději?

Tabulka č. 10 Oblíbenost pohádek, básniček, říkanek, písniček u dětí respondentů

	Respondenti celkem		v tom podle nejvyššího dokončeného vzdělání					
			střední		střední s maturitou		vysokoškolské	
	počet	podíl (%)	počet	podíl (%)	počet	podíl (%)	počet	podíl (%)
Celkem	94	100,0	36	100,0	22	100,0	36	100,0
v tom:								
pohádky	65	69,1	24	66,7	12	54,5	29	80,6
básničky	23	24,5	9	25,0	7	31,8	7	19,4
říkanky	6	6,4	3	8,3	3	13,6	0	0,0
písničky	0	0,0	0	0,0	0	0,0	0	0,0

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dotazníku

Graf č. 6 Oblíbenost pohádek, básniček, říkanek, písniček u dětí respondentů

Z tabulky č. 10 a grafu č. 6 lze vyčíst, že děti respondentů s různým stupněm dosaženého vzdělání mají nejvíc oblíbenou četbu pohádek – 69,1 %. Obliba básniček je

vyjádřena 24,5 %, obliba říkanek dosáhla 6,4 % a oblibu písniček nevyjádřil ani jeden respondent.

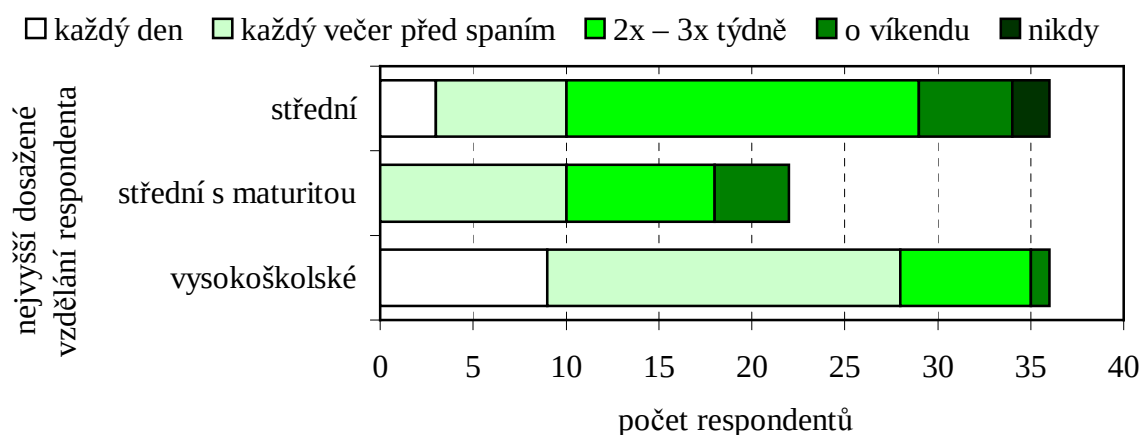
6. Jak často čtete dítěti z knížek? Každý den, každý večer před spaním, 2x – 3x do týdne, o víkendu nebo nikdy.

Tabulka č.11 Frekvence čtení knih dětem

	Respondenti celkem		v tom podle nejvyššího dokončeného vzdělání					
			střední		střední s maturitou		vysokoškolské	
	počet	podíl (%)	počet	podíl (%)	počet	podíl (%)	počet	podíl (%)
Celkem	94	100,0	36	100,0	22	100,0	36	100,0
v tom:								
každý den	12	12,8	3	8,3	0	0,0	9	25,0
každý večer před spaním	36	38,3	7	19,4	10	45,5	19	52,8
2x – 3x týdně	34	36,2	19	52,8	8	36,4	7	19,4
o víkendu	10	10,6	5	13,9	4	18,2	1	2,8
nikdy	2	2,1	2	5,6	0	0,0	0	0,0

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dotazníku

Graf č. 7 Frekvence čtení knih dětem

Z výsledků dotazníkového šetření se zaměříme na položku z dotazníku, která zjišťuje četbu pohádky respondentem každý večer. 19,4 % respondentů se středním vzděláním čte každý večer svému dítěti před spaním pohádku, 45,5 % respondentů se středním vzděláním s maturitou čte svému dítěti před spaním pohádku, 52,8 % respondentů s vysokoškolským vzděláním čte svým dětem každý večer před spaním pohádku.

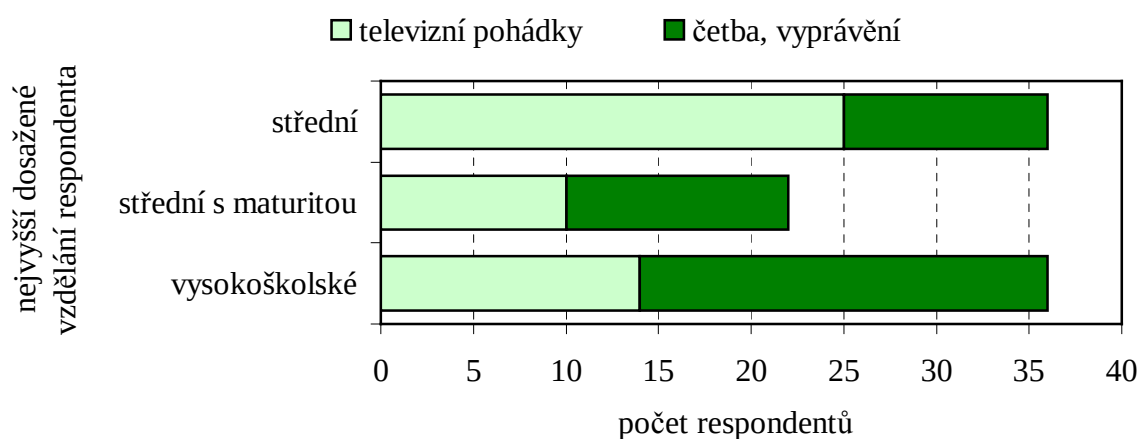
7. Dává dítě přednost spíše televizním pohádkám nebo čtení pohádek, vyprávění?

Tabulka č. 12 Preference televizních pohádek nebo četby pohádek

	Respondenti celkem		v tom podle nejvyššího dokončeného vzdělání					
			střední		střední s maturitou		vysokoškolské	
	počet	podíl (%)	počet	podíl (%)	počet	podíl (%)	počet	podíl (%)
Celkem	94	100,0	36	100,0	22	100,0	36	100,0
v tom:								
televizní pohádky	49	52,1	25	69,4	10	45,5	14	38,9
četba, vyprávění	45	47,9	11	30,6	12	54,5	22	61,1

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dotazníku

Graf č. 8 Preference televizních pohádek nebo četby pohádek

Z výše uvedených dat vyplývá, 69,4 % dětí respondentů se středním vzděláním dává přednost televizním pohádkám před četbou nebo vyprávěním pohádek, 45,5 % dětí respondentů se středním vzděláním s maturitou dává přednost televizním pohádkám před četbou pohádek a 38,9 % dětí respondentů s vysokoškolským vzděláním dává přednost televizním pohádkám před četbou nebo vyprávěním pohádek.

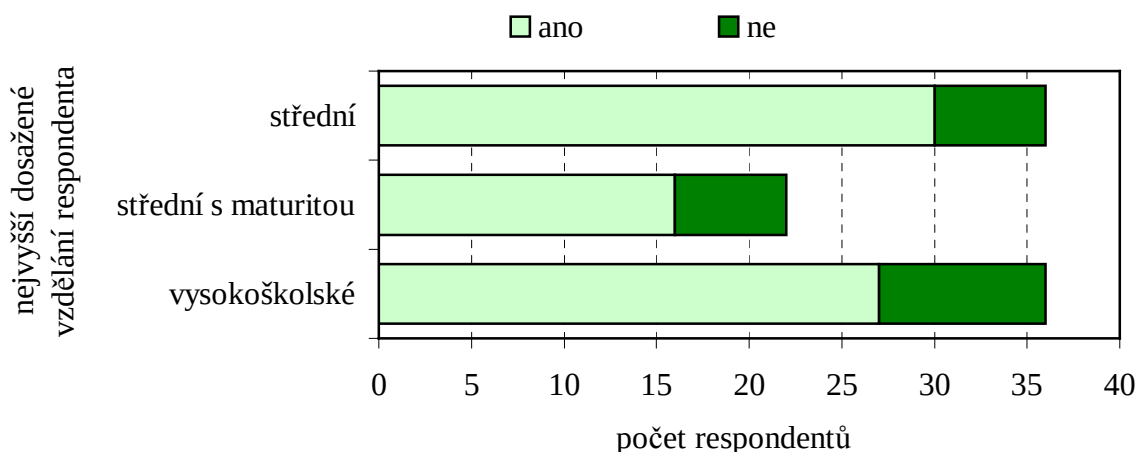
8. Učíte se s dítětem doma říkadla, básničky?

Tabulka č. 13 Nácvik říkadel, básniček respondenty s dětmi

	Respondenti celkem		v tom podle nejvyššího dokončeného vzdělání					
			střední		střední s maturitou		vysokoškolské	
	počet	podíl (%)	počet	podíl (%)	počet	podíl (%)	počet	podíl (%)
Celkem	94	100,0	36	100,0	22	100,0	36	100,0
v tom:								
ano	73	77,7	30	83,3	16	72,7	27	75,0
ne	21	22,3	6	16,7	6	27,3	9	25,0

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dotazníku

Graf č. 9 Nácvik říkadel, básniček respondenty s dětmi

Výsledkem dotazníkového šetření je skutečnost, že 83,3 % respondentů se středním vzděláním se s svými dětmi učí doma říkadla nebo básničky, 72,7 % respondentů se středním vzděláním s maturitou se se svými dětmi doma učí říkadla, 75 % respondentů s vysokoškolským vzděláním se učí doma se svým dítětem říkadla nebo básničky.

9. Jaké říkadlo, básničku, písničku se doma dítě naučilo a bezpečně ji ovládá? (např. Paci, paci; Kalamajka; Kovej, kovej...)

V této dotazníkové položce respondenti se středním vzděláním převážně podtrhávali tituly v nabídce otázky. Deset respondentů se středním vzděláním uvedlo písničku Kolo mlýnský. U respondentů se středním vzděláním s maturitou převažovala odpověď Prší, prší, u respondentů s vysokoškolským vzděláním převažovaly v odpovědi písničky Měla

Babka, Travička zelená, Skákal pes, Běží liška k Táboru, Řežu dříví, Já mám koně a říkadla Kalamajka mik, mik, mik, Paci, paci, Kovej, kovej, Chodí pešek okolo.

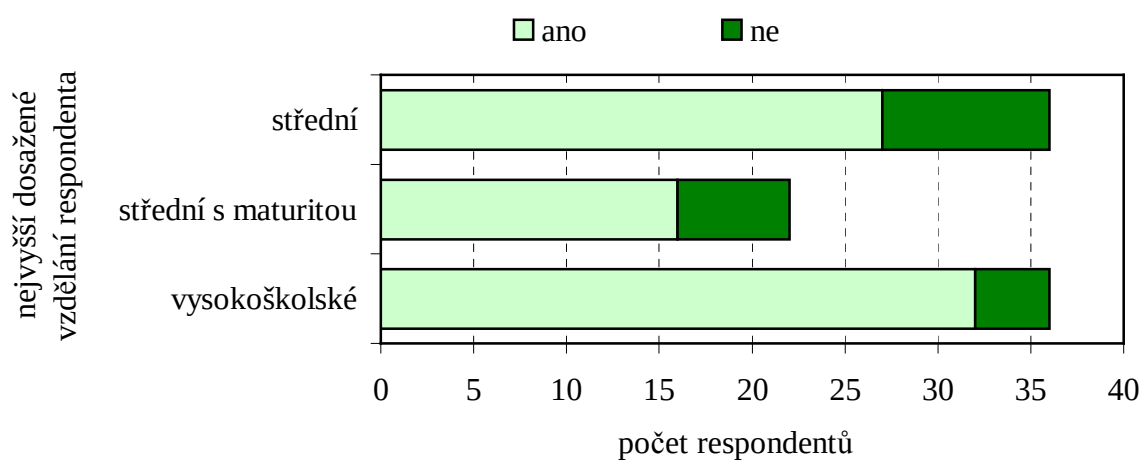
10. Zpíváte doma s dítětem lidové či jiné písničky?

Tabulka č. 14 Zpívání respondentů s dětmi

	Respondenti celkem		v tom podle nejvyššího dokončeného vzdělání					
			střední		střední s maturitou		vysokoškolské	
	počet	podíl (%)	počet	podíl (%)	počet	podíl (%)	počet	podíl (%)
Celkem	94	100,0	36	100,0	22	100,0	36	100,0
v tom:								
ano	75	79,8	27	75,0	16	72,7	32	88,9
ne	19	20,2	9	25,0	6	27,3	4	11,1

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dotazníku

Graf č. 10 Zpívání respondentů s dětmi

Z celkového počtu respondentů 79,8 % si doma se svými dětmi zpívá lidové či jiné písničky. Záporně odpovědělo 20,2 % respondentů. Výsledek podle stupně dosaženého vzdělání je, že 75 % respondentů se středním vzděláním si doma se svými dětmi zpívají písničky a 25 % odpovědělo záporně. 72,7 % respondentů se středním vzděláním s maturitou odpovědělo na otázku kladně a 27,3 % respondentů odpovědělo záporně. 88,9 % respondentů s vysokoškolským vzděláním si doma se svými dětmi zpívají a 11,1 % respondentů odpovědělo záporně.

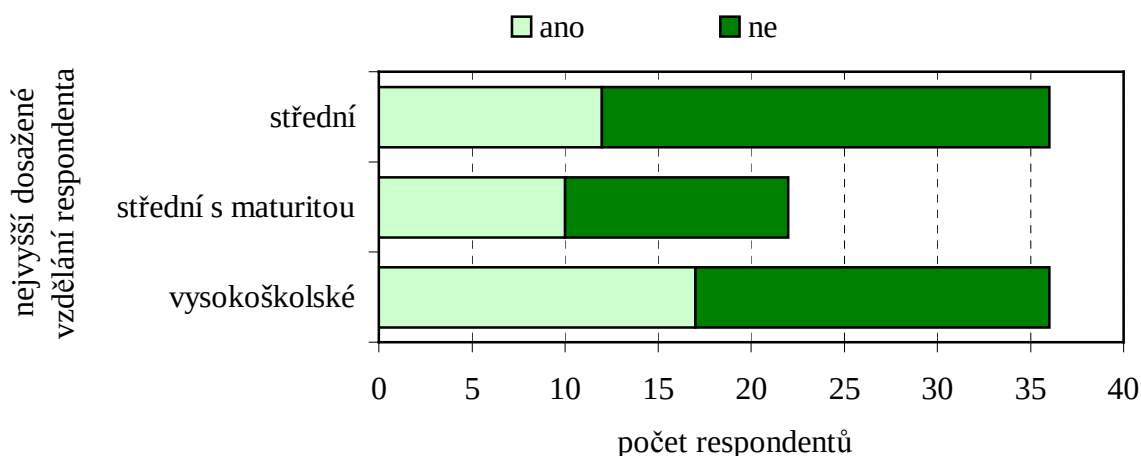
11. Využíváte spíše písni na CD?

Tabulka č. 15 Využití písni na CD

	Respondenti celkem		v tom podle nejvyššího dokončeného vzdělání					
			střední		střední s maturitou		vysokoškolské	
	počet	podíl (%)	počet	podíl (%)	počet	podíl (%)	počet	podíl (%)
Celkem	94	100,0	36	100,0	22	100,0	36	100,0
v tom:								
ano	39	41,5	12	33,3	10	45,5	17	47,2
ne	55	58,5	24	66,7	12	54,5	19	52,8

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dotazníku

Graf č. 11 Využití písni na CD

Z výsledku dotazníkového šetření 33,3 % respondentů se středním vzděláním využívá písni na CD, 66,7 % odpovědělo záporně. 45,5 % respondentů se středním vzdělání s maturitou využívá písni na CD, 54,5 % respondentů písni na CD nevyužívají. 47,2 % respondentů s vysokoškolským vzdělání využívají písni na CD a 52,8 % na tuto otázku odpovědělo záporně.

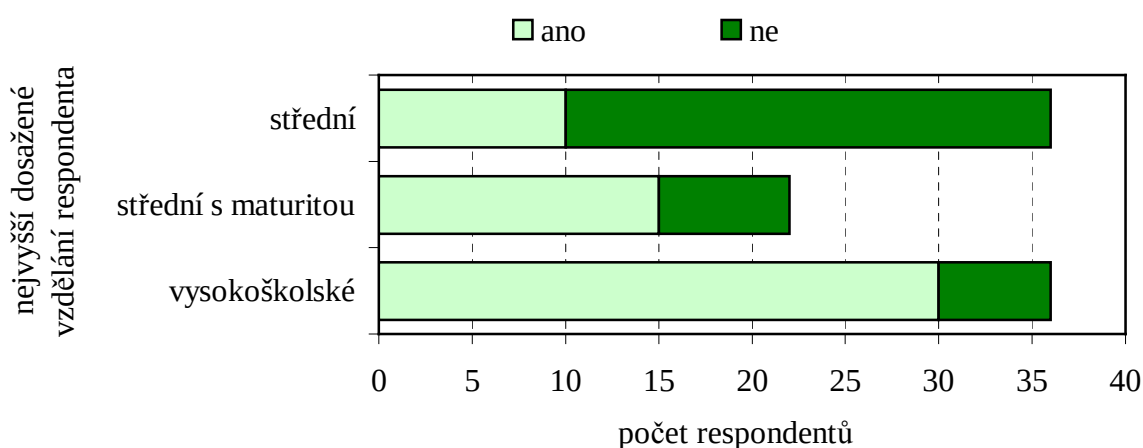
12. Navštěvujete s dítětem divadelní představení?

Tabulka č. 16 Navštěvování divadelních představení

	Respondenti celkem		v tom podle nejvyššího dokončeného vzdělání					
			střední		střední s maturitou		vysokoškolské	
	počet	podíl (%)	počet	podíl (%)	počet	podíl (%)	počet	podíl (%)
Celkem	94	100,0	36	100,0	22	100,0	36	100,0
v tom:								
ano	55	58,5	10	27,8	15	68,2	30	83,3
ne	39	41,5	26	72,2	7	31,8	6	16,7

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dotazníku

Graf č. 12 Navštěvování divadelních představení

Z celkového počtu respondentů 58,5 % navštěvuje se svými dětmi divadelní představení a 41,5 % odpovědělo záporně. 27,8 % respondentů se středním vzděláním navštěvují se svými dětmi divadelní představení. 72,2 % respondentů se středním vzděláním odpovědělo na otázku č. 12 záporně. 68,2 % respondentů se středním vzděláním s maturitou se svými dětmi navštěvují divadelní představení a 31,8 % těchto respondentů odpovědělo záporně. 83,3 % respondentů s vysokoškolským vzděláním se svými dětmi navštěvují divadelní představení a 16,7 % těchto respondentů s nejvyšším dosaženým vzděláním odpovědělo záporně.

13. V jakém městě?

Výsledek dotazníkového šetření u této položky závisel na bydlišti respondentů. Většina dotazníků byla doručena respondentům v libereckém kraji. Tudíž v odpovědích se velkou měrou podílelo město Liberec, Český Dub. Dále se v odpovědích objevilo město Praha. Z toho lze usoudit, že rodiče pořádají do hlavního města rodinné výlety s cílem návštěvy divadelních představení pro děti.

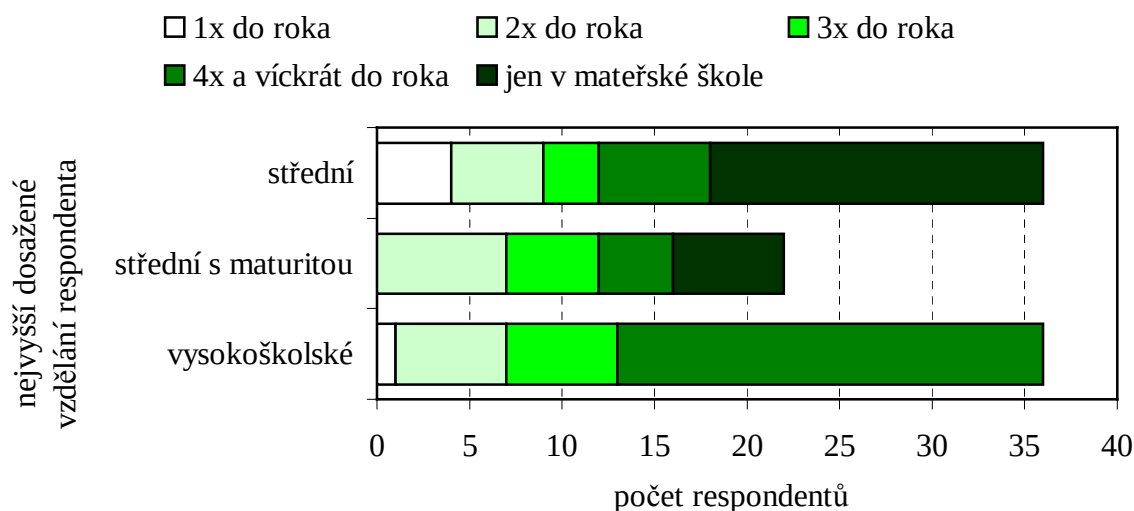
14. Pokud ano, jak často? 1x do roka, 2x do roka, 3x do roka, 4x a vícekrát do roka nebo jen v mateřské škole.

Tabulka č. 17 Frekvence návštěvnosti divadel

	Respondenti celkem		v tom podle nejvyššího dokončeného vzdělání					
			střední		střední s maturitou		vysokoškolské	
	počet	podíl (%)	počet	podíl (%)	počet	podíl (%)	počet	podíl (%)
Celkem	94	100,0	36	100,0	22	100,0	36	100,0
v tom:								
1x do roka	5	5,3	4	11,1	0	0,0	1	2,8
2x do roka	18	19,1	5	13,9	7	31,8	6	16,7
3x do roka	14	14,9	3	8,3	5	22,7	6	16,7
4x a vícekrát do roka	33	35,1	6	16,7	4	18,2	23	63,9
jen v mateřské škole	24	25,5	18	50,0	6	27,3	0	0,0

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dotazníku

Graf č. 13 Frekvence návštěvnosti divadel

Největší procento respondentů se středním vzděláním (50 %) odpovědělo, že jejich děti navštěvují divadelní představení pouze v mateřské škole. Respondenti se středním vzděláním s maturitou (31,8 %) navštěvují se svými dětmi divadelní představení 2x do roka. 63,9 % respondentů s vysokoškolským vzděláním navštěvují se svými dětmi divadelní představení 4x a vícekrát do roka.

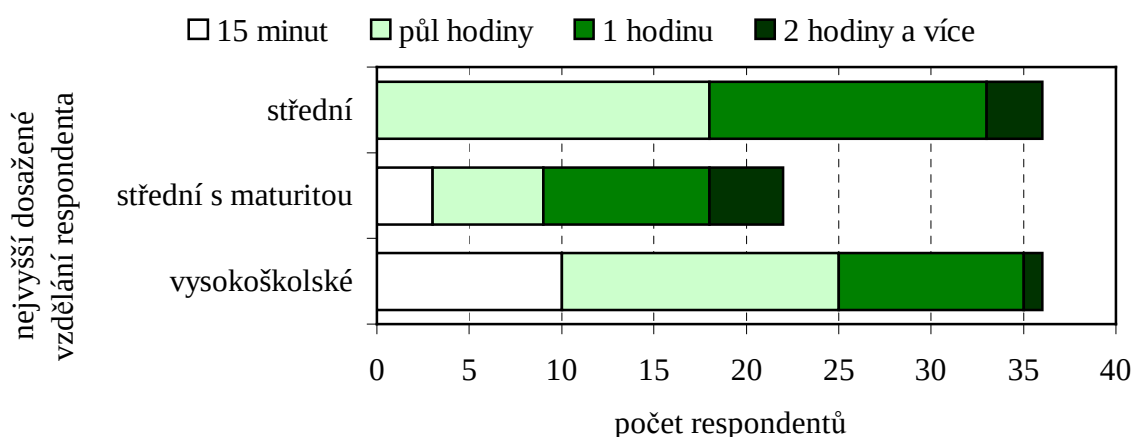
**15. Sleduje Vaše dítě denně televizi? Pokud ano, kolik času sleduje v jednom zátahu?
15 minut, půl hodiny, 1 hodinu nebo 2 hodiny a více.**

Tabulka č. 18 Denní délka sledování televize dětmi respondentů

	Respondenti celkem		v tom podle nejvyššího dokončeného vzdělání					
			střední		střední s maturitou		vysokoškolské	
	počet	podíl (%)	počet	podíl (%)	počet	podíl (%)	počet	podíl (%)
Celkem	94	100,0	36	100,0	22	100,0	36	100,0
v tom:								
15 minut	13	13,8	0	0,0	3	13,6	10	27,8
půl hodiny	39	41,5	18	50,0	6	27,3	15	41,7
1 hodinu	34	36,2	15	41,7	9	40,9	10	27,8
2 hodiny a více	8	8,5	3	8,3	4	18,2	1	2,8

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dotazník

Graf č. 14 Denní délka sledování televize dětmi respondentů

Při dotazníkovém šetření se zaměříme na položku, kdy děti respondentů sledují denně televizi 2 hodiny a více. 8,3 % dětí respondentů se středním vzděláním sleduje televizi 2 hodiny a více. 18,2 % dětí respondentů se středním vzděláním s maturitou sleduje televizi

denně 2 hodiny a více. 2,8 % dětí respondentů s vysokoškolským vzděláním sleduje denně televizi 2 hodiny a více.

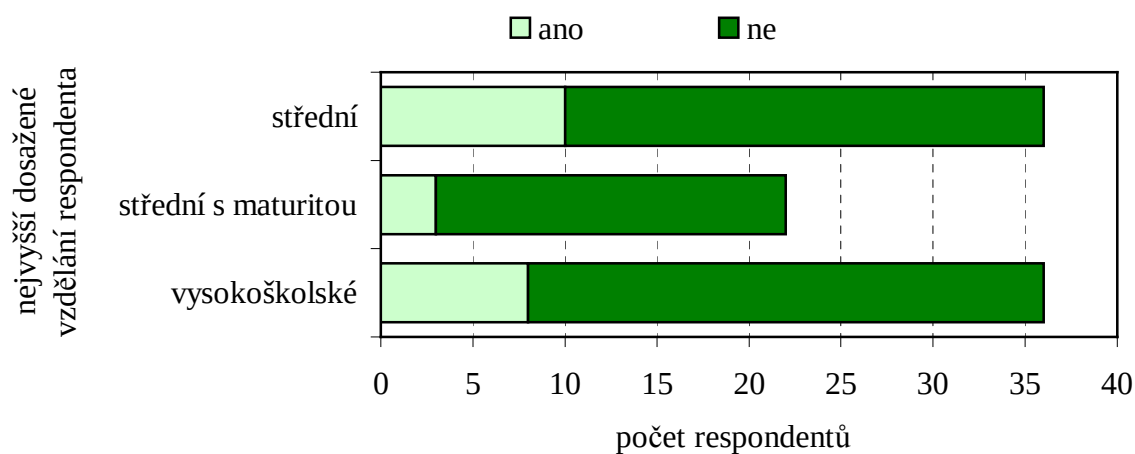
16. Necháváte výběr televizních pořadů na dítěti?

Tabulka č. 19 Benevolence rodičů při výběru televizních pořadů dítětem

	Respondenti celkem		v tom podle nejvyššího dokončeného vzdělání					
			střední		střední s maturitou		vysokoškolské	
	počet	podíl (%)	počet	podíl (%)	počet	podíl (%)	počet	podíl (%)
Celkem	94	100,0	36	100,0	22	100,0	36	100,0
v tom:								
ano	21	22,3	10	27,8	3	13,6	8	22,2
ne	73	77,7	26	72,2	19	86,4	28	77,8

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dotazníku

Graf č. 15 Benevolence rodičů při výběru televizních pořadů dítětem

Výsledkem dotazníkového šetření je skutečnost, že 27,8 % respondentů se středním vzděláním nechávají výběr televizních pořadů na svých dětech. 13,6 % respondentů se středním vzděláním s maturitou je benevolentních při výběru televizních pořadů u svých dětí. 22,2 % respondentů s vysokoškolským vzděláním je benevolentních při výběru televizních pořadů svými dětmi.

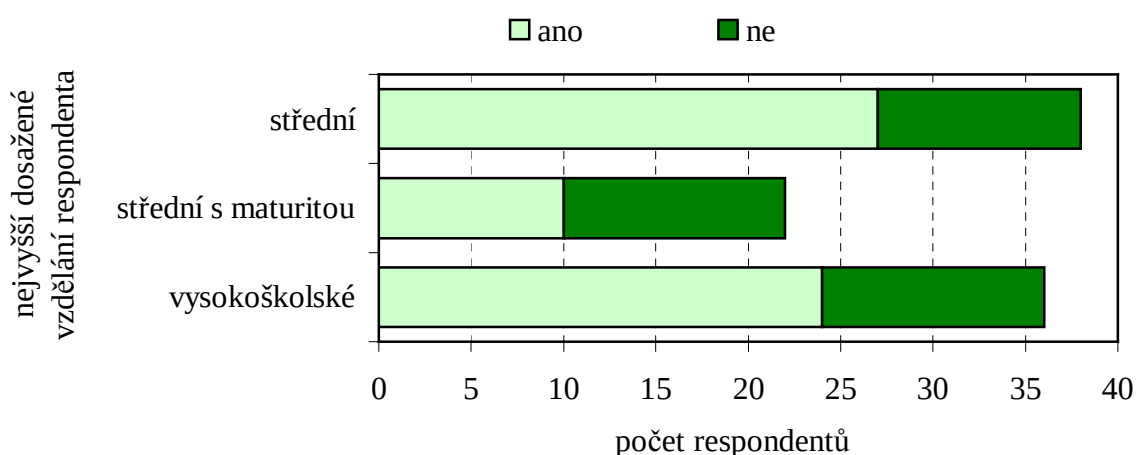
17. Sleduje Vaše dítě televizi bez přítomnosti dospělého?

Tabulka č. 20 Přítomnost rodičů u sledování televize dítětem

	Respondenti celkem		v tom podle nejvyššího dokončeného vzdělání					
			střední		střední s maturitou		vysokoškolské	
	počet	podíl (%)	počet	podíl (%)	počet	podíl (%)	počet	podíl (%)
Celkem	94	100,0	36	100,0	22	100,0	36	100,0
v tom:								
ano	61	64,9	27	75,0	10	45,5	24	66,7
ne	35	37,2	11	30,6	12	54,5	12	33,3

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dotazníku

Graf č. 16 Přítomnost rodičů u sledování televize dítětem

Z údajů bylo zjištěno, že z celkového počtu respondentů 64,9 % je přítomno s dítětem u sledování televize. Podle výše dosaženého vzdělání bylo účastno sledování televize s dítětem se středním vzděláním 75 %. 45,5 % respondentů se středním vzděláním s maturitou sleduje se svými dětmi televizi. 66,7 % respondentů s vysokoškolským vzděláním sleduje se svými dětmi televizi.

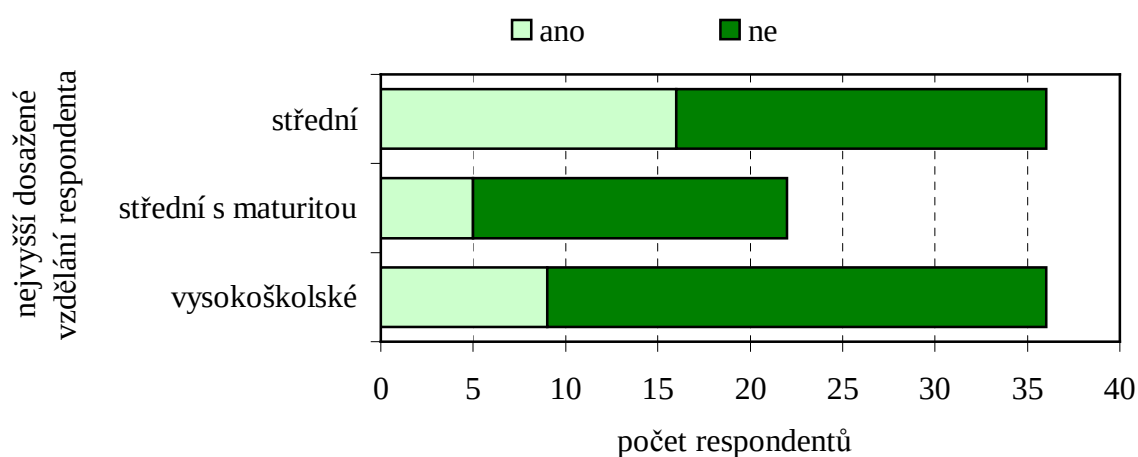
18. Sleduje Vaše dítě pořady pro dospělé?

Tabulka č. 21 Sledování televizních pořadů pro dospělé dětmi

	Respondenti celkem		v tom podle nejvyššího dokončeného vzdělání					
			střední		střední s maturitou		vysokoškolské	
	počet	podíl (%)	počet	podíl (%)	počet	podíl (%)	počet	podíl (%)
Celkem	94	100,0	36	100,0	22	100,0	36	100,0
v tom:								
ano	30	31,9	16	44,4	5	22,7	9	25,0
ne	64	68,1	20	55,6	17	77,3	27	75,0

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dotazníku

Graf č. 17 Sledování televizních pořadů pro dospělé dětmi

Respondenti na tuto otázku odpovídali, zda jejich děti sledují televizní pořady pro dospělé. Z dotazníkového šetření je patrné, že 44,4 % respondentů se středním vzděláním odpovědělo kladně. 22,7 % respondentů se středním vzděláním s maturitou odpovědělo kladně. 25 % respondentů s vysokoškolským vzděláním odpovědělo kladně.

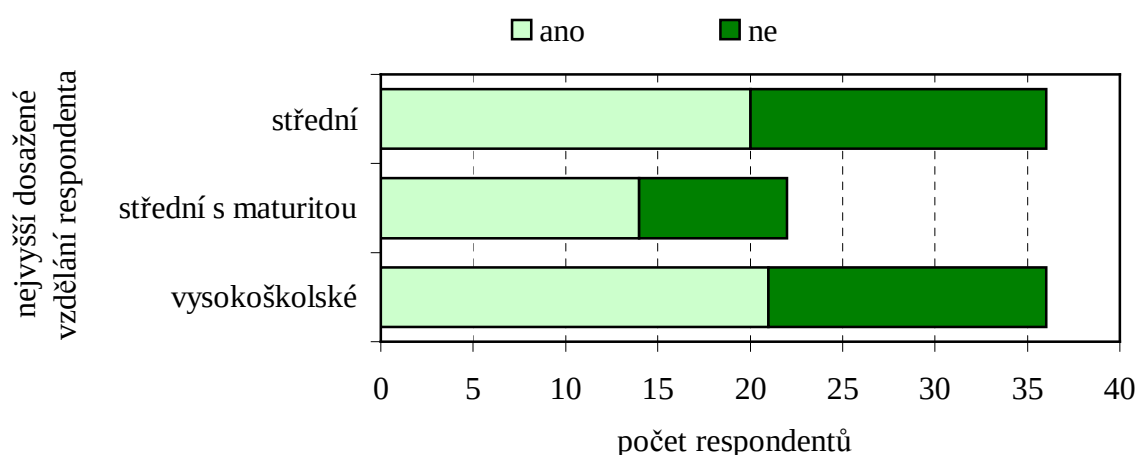
19. Sleduje Vaše dítě večerní pořady pro dospělé? Pokud ano, uveďte které.

Tabulka č. 22 Sledování televizních večerních pořadů pro dospělé dětmi

	Respondenti celkem		v tom podle nejvyššího dokončeného vzdělání					
			střední		střední s maturitou		vysokoškolské	
	počet	podíl (%)	počet	podíl (%)	počet	podíl (%)	počet	podíl (%)
Celkem	94	100,0	36	100,0	22	100,0	36	100,0
v tom:								
ano	55	58,5	20	55,6	14	63,6	21	58,3
ne	39	41,5	16	44,4	8	36,4	15	41,7

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dotazníku

Graf č. 18 Sledování televizních večerních pořadů pro dospělé dětmi

Výše uvedená tabulka a graf udává, zda děti respondentů sledují večerní pořady pro dospělé. 55,6 % respondentů se středním vzděláním odpovědělo kladně. 63,6 % respondentů se středním vzděláním s maturitou odpovědělo kladně. 58,3 % respondentů s vysokoškolským vzděláním odpovědělo kladně.

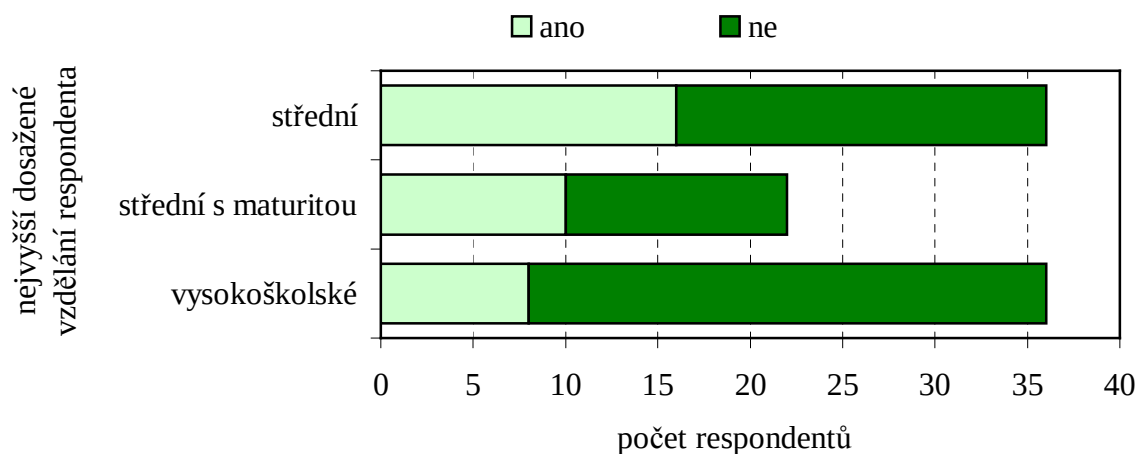
20. Tráví Vaše dítě denně čas u počítače? (popřípadě kolik dní v týdnu, nebo kolik hodin denně)

Tabulka č. 23 Trávení času dítětem hrou na počítač

	Respondenti celkem		v tom podle nejvyššího dokončeného vzdělání					
			střední		střední s maturitou		vysokoškolské	
	počet	podíl (%)	počet	podíl (%)	počet	podíl (%)	počet	podíl (%)
Celkem	94	100,0	36	100,0	22	100,0	36	100,0
v tom:								
ano	34	36,2	16	44,4	10	45,5	8	22,2
ne	60	63,8	20	55,6	12	54,5	28	77,8

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dotazníku

Graf č. 19 Trávení času dítětem hrou na počítač

Z odpovědí respondentů je patrné, 44,4 % dětí respondentů se středním vzděláním tráví denně čas hrou na počítač. 45,5 % dětí respondentů se středním vzděláním s maturitou tráví denně čas hrou na počítač. Pouze 22,2 % dětí respondentů s vysokoškolským vzděláním tráví denně čas hrou na počítač.

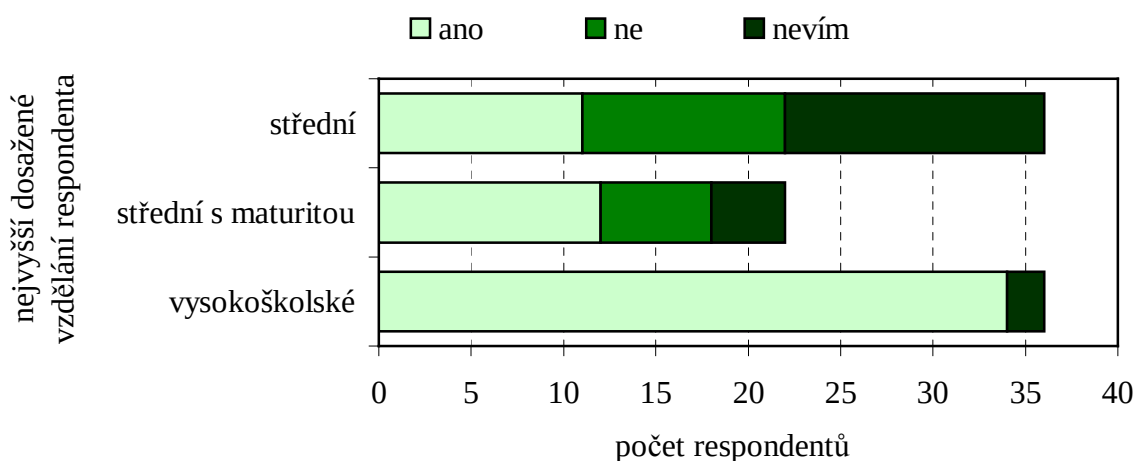
21. Myslíte si, že by časté sledování televize, počítače mohlo negativně ovlivnit vývoj řeči Vašeho dítěte?

Tabulka č. 24. Náзор respondentů na negativní vliv televize a počítače na rozvoj řeči u dětí

	Respondenti celkem		v tom podle nejvyššího dokončeného vzdělání					
			střední		střední s maturitou		vysokoškolské	
	počet	podíl (%)	počet	podíl (%)	počet	podíl (%)	počet	podíl (%)
Celkem	94	100,0	36	100,0	22	100,0	36	100,0
v tom:								
ano	57	60,6	11	30,6	12	54,5	34	94,4
ne	17	18,1	11	30,6	6	27,3	0	0,0
nevím	20	21,3	14	38,9	4	18,2	2	5,6

Zdroj: Vlastní zpracování na základě dotazníku

Graf č. 20 Náзор respondentů na negativní vliv televize a počítače na rozvoj řeči u dětí

Výše uvedená tabulka a graf vyjadřují názor respondentů na vliv televize a počítače na rozvoj řeči jejich dětí. 30,6 % respondentů se středním vzděláním odpovědělo kladně, 30,6 % těchto respondentů opovědělo záporně a 38,9 % respondentů odpovědělo nevím. 54,5 % respondentů se středním vzděláním s maturitou odpovědělo kladně, 27,3 % těchto respondentů odpovědělo záporně a 18,2 % odpověděli nevím. 94,4 % respondentů s vysokoškolským vzděláním odpovědělo kladně a 5,6 % těchto respondentů nevědělo.

4.5 Shrnutí výsledků praktické části

V dotaznících, kromě otázek, které jsou vyhodnoceny a zakresleny v tabulkách a grafech, se vyskytují i otázky, které nebyly nijak vyhodnoceny, ale které sloužily pouze k dokreslení zjišťované situace.

Předpoklad č. 1

Lze předpokládat, že rodiče dětí předškolního věku s vysokoškolským vzděláním budou ve větší míře pravidelně číst nebo vyprávět dětem pohádky a učit své děti říkadla a básničky, než rodiče dětí předškolního věku s nižším vzděláním.

Pro ověření předpokladu č.1 byly použity a vyhodnoceny položky dotazníku č. 6 a 8. Respondenti uváděli, zda svým dětem pravidelně čtou před spaním pohádky a zda se s svými dětmi učí říkadla a básničky.

Bylo zjištěno, že 19,4 % respondentů se středním vzděláním, 45,5 % respondentů se středním vzděláním s maturitou a 52,8 % respondentů s vysokoškolským vzděláním čtou pravidelně před spaním svým dětem pohádky. 83,3 % respondentů se středním vzděláním, 72,7 % se středním vzděláním s maturitou a 75 % respondentů s vysokoškolským vzděláním se učí se svými dětmi říkadla a básničky. Při porovnání dosažených výsledků z hlediska nejvyššího dosaženého vzdělání respondentů bylo zjištěno, že u položky z dotazníku č. 6 se uvedený předpoklad potvrdil. Ovšem u položky č. 8 se předpoklad nepotvrdil. **První předpoklad se potvrdil jen z části.**

Předpoklad č. 2

Lze předpokládat, že rodiče dětí předškolního věku s vysokoškolským vzděláním začnou s prohlížením obrázků a knížek už do jednoho roku dítěte, než rodiče dětí předškolního věku s nižším vzděláním.

Pro ověření předpokladu č. 2 byla použita a vyhodnocena položka dotazníku č. 1. Respondenti uváděli věkové období, kdy se svými dětmi začali prohlížet knížky.

Výsledek šetření ukázal, že 80,6 % respondentů s vysokoškolským vzděláním začíná s prohlížením knížek u svých dětí již před dovršením jednoho roku. Pouze 60,7 % respondentů se středním vzděláním začali s prohlížením knih u svých dětí do jednoho roku dítěte a pouze 54,5 % respondentů se středním vzděláním s maturitou začalo s prohlížením knih se svými dětmi do jejich jednoho roku. **Předpoklad č. 2 se potvrdil.**

Předpoklad č. 3

Lze předpokládat, že děti předškolního věku rodičů vysokoškolsky vzdělaných budou trávit méně času u televize či počítače a budou v menší míře sledovat televizní pořady pro dospělé, než děti předškolního věku rodičů s nižším vzděláním.

Předpoklad č. 3 byl ověřován položkou dotazníku č. 15, 18, 19, a 20.

U tohoto předpokladu se zaměříme na respondenty s vysokoškolským vzděláním. 2,8 % dětí respondentů s vysokoškolským vzděláním tráví čas u televize více, jak 2 hodiny denně, 25 % dětí respondentů s vysokoškolským vzděláním sleduje televizní pořady pro dospělé, 58,3 % dětí respondentů s vysokoškolským vzděláním sleduje večerní pořady pro dospělé a 22,2 % dětí respondentů s vysokoškolským vzděláním tráví denně čas u počítače. U položek č. 15 a 20 se předpoklad potvrdil. U položek č. 18 a 19 se předpoklad nepotvrdil. Vyhodnocením všech uvedených položek bylo zjištěno, že **předpoklad č. 3 byl naplněn jen z části.**

Předpoklad č. 4

Lze předpokládat, že rodiče dětí předškolního věku s vysokoškolským vzděláním budou častěji navštěvovat se svými dětmi divadelní představení, než rodiče dětí předškolního věku s nižším vzděláním.

Pro ověření předpokladu č. 4 byly použity položky dotazníku č. 12 a 14. Respondenti uváděli, zda a jak často se svými dětmi navštěvují divadelní představení.

Ze získaných údajů je patrné, že 27,8 % respondentů se středním vzděláním, 68,2 % respondentů se středním vzděláním s maturitou a 83,3 % respondentů s vysokoškolským vzděláním navštěvují se svými dětmi divadelní představení. Položkou, která se týkala největší frekvence návštěvnosti divadelních představení, bylo zjištěno, že 16,7 % respondentů se středním vzděláním, 18,2 % respondentů se středním vzděláním s maturitou a 63,9 % respondentů s vysokoškolským vzděláním se svými dětmi navštěvují divadelní představení v co největší možné míře. **Předpoklad č. 4 se potvrdil.**

Předpoklad č. 5

Lze předpokládat, že rodiče dětí předškolního věku s vysokoškolským vzděláním budou ve větší míře doma s dítětem zpívat, než rodiče dětí předškolního věku s nižším vzděláním.

Předpoklad č. 5 byl ověřován položkou dotazníku č. 10. Respondenti uváděli, zda se svými dětmi zpívají písničky.

Ze získaných údajů je patrné, že 75 % respondentů se středním vzděláním, 72,7 % respondentů se středním vzděláním s maturitou a 88,9 % respondentů s vysokoškolským vzděláním se svými dětmi zpívají písničky. **Předpoklad č. 5 se potvrdil.**

Závěr a navrhovaná opatření

Bakalářská práce se zabývala problematikou logopedické prevence v rodinách dětí předškolního věku. Vycházela z potřeb osvětlit pojem logopedická prevence a její nepostradatelnost pro rozvoj komunikativních dovedností u dětí předškolního věku.

S logopedickou prevencí úzce souvisí role rodičů a rodinného prostředí. Bez kvalitního podnětného, vstřícného a citově založeného rodinného prostředí by logopedická prevence nebyla možná, nebo by byla neúplná.

Cíle bakalářské práce bylo dosaženo prostřednictvím teoretické a praktické části. Bakalářská práce je rozdělena do logicky uspořádaných kapitol, v úvodu je objasněn výběr daného tématu a cíl práce.

V úvodu teoretické části byl nastíněn význam řeči pro život člověka. Komunikace byla představena jako jedna z nejdůležitějších lidských schopností. Aby se mohlo dítě v rodině i ve společnosti porozumět a vyjádřit, co potřebuje, je zásadní významně podporovat rozvoj komunikačních schopností. Tomuto náročnému procesu by měli věnovat velkou pozornost především jejich rodiče.

První kapitola se zabývala správným vývojem řečového projevu dětí, jako velmi důležitým prostředkem porozumění mezi lidmi, který je dále členěn na vývoj fylogenetický a na vývoj ontogenetický. Druhá kapitola popisovala druhy logopedické prevence a organizaci logopedické péče. V následující kapitole byl charakterizován řečový vývoj dítěte předškolního věku a podmínky pro jeho správný vývoj. Dále byla popsána logopedická prevence v mateřské škole, kde důležitou roli hrají učitelky. Ty by měly rodiče včas informovat o náznacích obtíží jejich dětí. Učitelka by měla být takový profesionál, aby zvládla primární diagnostiku a v předškolním věku podchytila odchylky od správného vývoje řeči dítěte.

V praktické části bylo ověřeno pět předpokladů. Stanoveného cíle bakalářské práce bylo dosaženo. Zhodnocení nestandardizovaných dotazníků pomohlo zmapovat současný stav logopedické prevence v rodinách dětí předškolního věku. Z celkového šetření vyplynulo, že výše dosaženého vzdělání rodičů – respondentů má vliv na správný řečový vývoj dítěte předškolního věku. Neméně důležitá jsou i navrhovaná opatření, jejichž hlavní úloha by měla spočívat v informovanosti rodičů o celé širší problematice logopedické prevence. Pro správný mluvní vývoj dítěte, u kterého se projeví jakýkoliv řečový problém, je důležité zahájit logopedickou péči včas.

Osvědčenou mluvní průpravou jsou různé dětské říkanky a popěvky. Vyprávění pohádek má pro rozvoj řeči a celou dětskou psychiku nesmírný význam, který nelze nahradit televizními programy. Vhodná volba metod logopedické prevence a jejich využití v mateřské škole může výrazně pomoci při rozvoji řeči dětí.

Každý pedagog by měl být schopen rodiči podat informace o tom, jak se dítě vzdělává. Pokud má dítě obtíže, měl by pedagog umět poradit nebo doporučit rodičům, kam se mohou obrátit o pomoc při řešení problémů. Pedagog zde plní funkci poradce. Může rodičům doporučit literaturu a pomůcky, které jsou vhodné a dostupné. Podle individuálních schopností dítěte a dosaženého stupně vývoje pedagog spolupracuje s rodiči na dalším vzdělávání. Vzájemná spolupráce mateřské školy, speciálních pedagogů – logopedů a především rodičů by měla být základem logopedické prevence u dětí předškolního věku.

Výsledky průzkumného šetření v praktické části bakalářské práce vyúsťují v navrhovaná opatření:

- ✓ Učitelky mateřských škol by se měly aktivně zajímat o možné způsoby rozvoje dětí ve všech oblastech, mít možnost a zájem o další sebevzdělávání, získávat nové informace, přenášet je do praxe a seznamovat s nimi i jejich rodiče. V každé mateřské škole by měla být logopedická asistentka, která by včas odhalovala řečové problémy u dětí a pod odborným vedením SPC zajišťovala reedukaci žáků s narušenou komunikační schopností. Učitelky by měly být pro rodiče prvním poradcem v záležitostech, které je trápí ohledně výchovy řeči i jiných obtíží v oblasti vzdělávání jejich dětí.
- ✓ Pro správný řečový vývoj dítěte předškolního věku je důležitá úzká spolupráce učitelek mateřských škol a rodičů dětí. Spolupráci je možno realizovat v různých rovinách. Při denním kontaktu s rodiči zavést individuální pohovor o tom, v jakých vzdělávacích činnostech v mateřské škole se dítěti dařilo a v jaké oblasti je potřeba dítě vést k cílovým kompetencím. Dítěti zadávat drobné domácí úkoly, které vyžadují menší či větší rodičovskou pomoc za účelem zapojit rodinu do procesu učení. Výraznou formou spolupráce mateřské školy s rodinou je účast rodičů na logopedické nápravě dětí v prostředí mateřské školy, kde je možnost přímé zainteresovanosti rodičů do logopedických cvičení. Zde se rodiče seznámí

s prostředím třídy, prostorem pro individuální vzdělávací činnost, s pomůckami, odbornou literaturou. Ukázat rodičům, jak u dětí vzbudit zájem o domácí cvičení střídáním postupů, obměnou slovních hříček, opatřením rozmanitých pomůcek pro nápravu řeči. Dobré by bylo, kdyby si rodiče sami zkusili jednotlivá cvičení, aby dělali správně to, co budou svoje děti učit.

- ✓ Neméně důležitá je vstřícná, pozitivní a upřímná komunikace učitelek s dětmi v mateřské škole a jejich rodiči, ale i komunikace a nálada mezi učitelkami, ředitelkou mateřské školy a ostatním personálem. Rodiče tak získají důvěru k učitelce. Jedině tak budou moci respektovat jejich názory a řídit se jejich radami. Rodiče by měli být přesvědčeni, že učitelka je jejich partner, který má zájem o rozvoj jejich dítěte, a že se mohou na ni s důvěrou obracet. Zodpovědnost za dítě a jeho řečový vývoj je především věcí jeho rodiny.
- ✓ Spolupráce s odbornými institucemi – SPC, PPP by měla být samozřejmostí. Při vzniku a nutnosti řešení problémů u dětí by mateřská škola měla využít pedagogických a psychologických služeb v těchto institucích. V mateřských školách, v kterých je součástí speciální třída, je spolupráce SPC a PPP nutností a úzká spolupráce základem komunikace. Na uvedené poradny se může obrátit jak rodič, tak i pedagog předškolního zařízení, který může dát rodičům doporučení při pochybnostech o správném vývoji řeči u dítěte. Důležité je včasné odborné vyšetření a odborná pomoc. Následná péče se stane prevencí před prohlubováním obtíží.
- ✓ Knihovna pro rodiče a děti - nabídnout rodičům seznam knižních titulů v mateřské škole, které se týkají komunikativních dovedností, rozvoje řeči a výchovy dětí předškolního věku. Umožnit rodičům půjčení dětských pohádkových knih, knih s říkadly, básničkami, písničkami, dětských encyklopedií. Vyvěsit na nástěnku v mateřské škole katalog knižních novinek s doporučením vhodné literatury k rozvoji řečových dovedností. Je důležité, aby rodiče byli vhodnou osvětou seznámeni s tím, že je významné věnovat dostatečnou pozornost svému dítěti v oblasti řečové stimulace již v ranném věku. Na nástěnce v mateřské škole umístit odkaz na seznam odborné literatury pro rodiče nebo na dětskou literaturu.

Seznam použitých zdrojů

- DISMAN, M. *Jak se vyrábí sociologická znalost*. 3. vyd. Praha: Karolinum, 2000. ISBN 80-246-0139-7.
- DVOŘÁK, J. *Logopedický slovník*. 3. vyd. Žďár nad Sázavou: Logopedické centrum, 2007. ISBN 978-80-902536-6-7.
- HOWE, M., GRIFFEY, H. *Dejte svému dítěti lepší start do života*. 1. vyd. Praha: Praktik, 1997. ISBN 80-902286-0-7.
- KÁBELE, F., FILCÍKOVÁ, M. *Logopedie*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1964.
- KLENKOVÁ, J. *Kapitoly z logopedie I*. 1. vyd. Brno: Paido, 2000. ISBN 80-859311-88-5.
- KRAHULCOVÁ, B. *Dyslalie*. 1. vyd. Praha: Beakra, 2007. ISBN 978-80-903863-0-3.
- KUTÁLKOVÁ, D. *Logopedická prevence*. 1. vyd. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-115-0.
- LECHTA, V. *Diagnostika narušené komunikační schopnosti*. 1. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-801-5.
- LEJSKA, M. *Poruchy verbální komunikace a foniatrie*. Brno: Paido, 2003. ISBN 80-7315-038-7.
- Logopedie*. [online]. [cit. 2010-12-10]. Dostupné na Internetu: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Speciální_pedagogika>.
- Logopedická prevence*. [online]. [cit. 2010-11-10]. Dostupné na Internetu: <<http://cs.wikipedia.org/wiki/Prevence>>.
- MATÉJČEK, Z. *Co, kdy a jak ve výchově dětí*. 1. vyd. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-085-5.
- Metodické doporučení č.j. 14 712/2009-61 k zabezpečení logopedické péče ve školství*. [online]. [cit. 2011-5-10]. Dostupné na Internetu: <<http://www.atre.cz/aktuality/nahled/id/58>>.
- OPRAVILOVÁ, E. *Předškolní pedagogika I*. 2. opravené vyd. Liberec: Technická univerzita, 2002. ISBN 80-7083-656-3.
- PIPEKOVÁ, J. a kol. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 81. publikace Brno: Paido, 1998. ISBN 80-85931-65-6.
- SOVÁK, M. *Nárys speciální pedagogiky*. 4. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1980.

SOVÁK, M. *Logopedie předškolního věku*. 2. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1986.

ŠTĚPÁN, J., PETRÁŠ, P. *Logopedie v praxi*. 1. vyd. Praha: Septima, 1995. ISBN 80-85801-61-2.

TOMICKÁ, V. *Speciálně pedagogické metody využitelné v logopedické praxi i speciálně pedagogické praxi*. 1. vyd. Liberec: Technická univerzita, 2006. ISBN 80-7372-106-6.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie I*. 1. vyd. Praha: Karolinum, 1996.

VYŠTEJN, J. *Dítě a jeho řeč*. 1. vyd. Beroun: Baroko & Fox, 1995. ISBN 80-85642-25-5.

VYŠTEJN, J. *Vady výslovnosti*. 4. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987.

Seznam příloh

Příloha č. 1

Příloha č. 2

Příloha č. 3

Tabulky

Grafy

Dotazník (viz. text – s. 40)

Příloha č. 1: Tabulky

Tabulka č. 1 Průměrný počet slov podle různých výzkumů	s. 28
Tabulka č. 2 Přehled úspěšnosti návratnosti dotazníků	s. 40
Tabulka č. 3 Věkové rozložení dětí respondentů	s. 41
Tabulka č. 4 Pohlaví respondentů	s. 41
Tabulka č. 5 Nejvyšší dokončené vzdělání respondentů	s. 42
Tabulka č. 6 První prohlížení knih respondentů s dítětem podle věku dítěte	s. 43
Tabulka č. 7 Zájem dítěte o prohlížení knih	s. 45
Tabulka č. 8 Samostatnost dítěte při listování v knížce	s. 46
Tabulka č. 9 Samostatnost dětí respondentů prohlížet knihy	s. 46
Tabulka č. 10 Oblíbenost poh., bás., řík. písn. u dětí respondentů	s. 47
Tabulka č. 11 Frekvence čtení knih dětem	s. 48
Tabulka č. 12 Preference televizních pohádek nebo četby pohádek	s. 49
Tabulka č. 13 Nácvič říkadel, básniček respondenty s dětmi	s. 50
Tabulka č. 14 Zpívání respondentů s dětmi	s. 51
Tabulka č. 15 Využití písní na CD	s. 52
Tabulka č. 16 Navštěvování divadelních představení	s. 53
Tabulka č. 17 Frekvence návštěvnosti divadel	s. 54
Tabulka č. 18 Denní délka sledování televize dětmi respondentů	s. 55
Tabulka č. 19 Benevolence rodičů při výběru televizních pořadů dítětem	s. 56
Tabulka č. 20 Přítomnost rodičů u sledování televize dítětem	s. 57
Tabulka č. 21 Sledování televizních pořadů pro dospělé dětmi	s. 58
Tabulka č. 22 Sledování televizních večerních pořadů pro dospělé dětmi	s. 59
Tabulka č. 23 Trávení času dítětem hrou na počítač	s. 60
Tabulka č. 24. Názor resp. na neg. vliv tel. a PC na rozvoj řeči u dětí	s. 61

Příloha č. 2: Grafy

Graf č. 1: Pohlaví respondentů	s. 42
Graf č. 2: Nejvyšší dokončené vzdělání respondentů	s. 42
Graf č. 3 První prohlížení knih respondentů s dítětem podle věku dítěte	s. 44
Graf č. 4 Zájem dítěte o prohlížení knih	s. 45
Graf č. 5 Samostatnost dětí respondentů prohlížet knihy	s. 46
Graf č. 6 Oblíbenost poh., básn., řík., písn. u dětí respondentů	s. 47
Graf č. 7 Frekvence čtení knih dětmi	s. 48
Graf č. 8 Preference televizních pohádek nebo četby pohádek	s. 49
Graf č. 9 Návěst říkadel, básniček respondenty s dětmi	s. 50
Graf č. 10 Zpívání respondentů s dětmi	s. 51
Graf č. 11 Využití písní na CD	s. 52
Graf č. 12 Navštěvování divadelních představení	s. 53
Graf č. 13 Frekvence návštěvnosti divadel	s. 54
Graf č. 14 Denní délka sledování televize dětmi respondentů	s. 55
Graf č. 15 Benevolence rodičů při výběru televizních pořadů dítětem	s. 56
Graf č. 16 Přítomnost rodičů u sledování televize dítětem	s. 57
Graf č. 17 Sledování televizních pořadů pro dospělé dětmi	s. 58
Graf č. 18 Sledování televizních večerních pořadů pro dospělé dětmi	s. 59
Graf č. 19 Trávení času dítětem hrou na počítač	s. 60
Graf č. 20 Názor respondentů na neg. vliv televize a PC na rozvoj řeči u dětí	s. 61

Příloha č. 3: Dotazník

Vážení rodiče,

obracím se na Vás s prosbou o vyplnění následujícího dotazníku. Tématem bakalářské práce je logopedická prevence u dětí předškolního věku. Výsledky z dotazníků budou součástí bakalářské práce. Údaje z dotazníku budou zpracovány anonymně a budou použity pouze k účelům mé bakalářské práce. Vyplněný dotazník, prosím, odevzdejte přímo mně, třídní učitelce Vašeho dítěte nebo vložte do schránky, která je umístěná ve vstupní chodbě před šatnami.

Vaše případné dotazy Vám ráda zodpovím na níže uvedeném kontaktu.

Za Váš čas a ochotu Vám předem děkuji.

S pozdravem Marcela Sládková

studentka 3. ročníku

Technické univerzity v Liberci

obor: Speciální pedagogika pro mateřské školy

Doplňte, prosím, Vaši odpověď, označte křížkem nebo napište odpověď vlastními slovy.

Věk dítěte:

Pohlaví dítěte:

Vzdělání rodičů:

Základní

Střední

Střední s maturitou

Vysokoškolské

Otec

Matka

Křížkem označte Vaše dosažené vzdělání.

1. V kolika letech Vašeho dítěte jste začali s prohlížením knížek?

0 -1 rok

1,5 roku

2 roky

2,5 roku

3 roky

2. Vyžaduje Vaše dítě společné prohlížení knížek nebo ho musíte vyzývat?
VYŽADUJE NUTNO VYZÝVAT
3. Umí Vaše dítě samo listovat v knížkách?
ANO NE
4. Prohlíží si Vaše dítě rádo knížky samo?
ANO NE
5. Čtete nebo vyprávíte dítěti pohádky, básničky, říkanky? Uveďte, kterou má z každé z nich nejraději?
pohádky
básničky
říkanky
písničky
6. Jak často čtete dítěti z knížek?
každý den
každý večer před spaním
2x – 3x do týdne
o víkendu
nikdy
7. Dává dítě přednost spíše televizním pohádkám nebo čtení pohádek, vyprávění?
televizní pohádky
vyprávění pohádek
8. Učíte se s dítětem doma říkadla, básničky?
ANO NE
9. Jaké říkadlo, básničku, písničku se doma dítě naučilo a bezpečně ji ovládá?
(např. Paci, paci; Kalamajka; Kovej, kovej...)
10. Zpíváte doma s dítětem lidové či jiné písničky?
ANO NE
11. Využíváte spíše písňe na CD?
ANO NE
12. Navštěvujete s dítětem divadelní představení?
ANO NE
13. V jakém městě?
14. Pokud ano, jak často?
1x do roka
2x do roka
3x do roka
4x a vícekrát do roka

jen v mateřské škole

15. Sleduje Vaše dítě denně televizi? Pokud ano, kolik času sleduje v jednom zátahu?

15 minut

půl hodiny

1 hodinu

2 hodiny a více

16. Necháváte výběr televizních pořadů na dítěti?

ANO

NE

17. Sleduje Vaše dítě televizi bez přítomnosti dospělého?

ANO

NE

18. Sleduje Vaše dítě pořady pro dospělé?

ANO

NE

19. Sleduje Vaše dítě večerní pořady pro dospělé? Pokud ano, uveďte které.

ANO

NE

20. Tráví Vaše dítě denně čas u počítače? (popřípadě kolik dní v týdnu, nebo kolik hodin denně)

ANO

NE

21. Myslíte si, že by časté sledování televize, počítače mohlo negativně ovlivnit vývoj řeči Vašeho dítěte?

ANO

NE